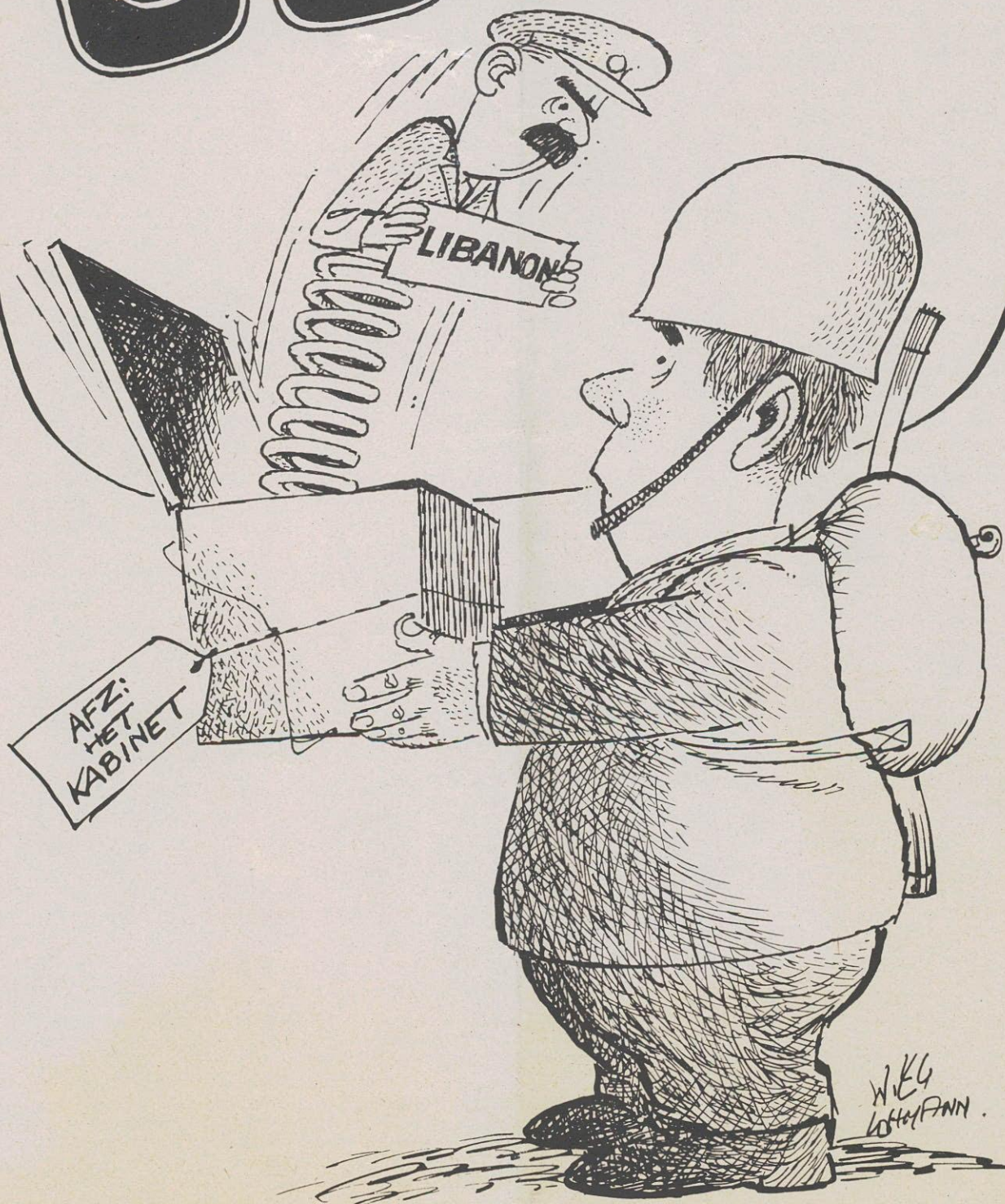

EGGO

MAANDBLAD VAN
HUMANISTISCHE
GEESTELIJKE
VERZORGING VOOR
MILITAIREN
MAART 1979

Gesprek over pacifisme

DE GEESTELIJKE
VOOR MILITAIREN.

Maart 1979

De jaargang

Abonnementsprijs f 12,- per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Joos Sinke (voorzitter),
Frank Spoelstra (sekr./eindred.),
Rob Buitenweg, Wim Heij,
Hans Schonk, Arjen Struijk.

Adres red. en admin.:

Bureau hoofdraadsman
Coornherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen. Tel. 03438-2878.

Vaste medewerkers:

Seine van de Belt, Karel Bloema,
Anton Constandse, Sietse van der
Hoek, Bert van de Kamp, Jan
Kooijman, Willy Lohmann, Frits Maas,
Leo van Opzeeland, Rien Robijns, Jan
Stoof, Bert Vuijsje, Frans Wermer,
Hans van Wissen, Dick Zaal.

Vormgeving/realisatie:

Gerard de Groot/Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Delft
Gedrukt op kringlooppapier

Inhoud

Gesprek over pacifisme	2/3
Humanisme	4/5
Libanon en de humanisten	6/7
Interventie in Libanon	8
Lezers schrijven	9
A wedding	10/11
Het milieuprobleem	12/13
Wilhelm Busch	14/15
Een vlucht regenwulpen	16
Het wonder Stan Getz	17
Boeken en brochures	18
Geknipt voor u	19

Aan het begrip „pacifisme” worden verschillende betekenissen gegeven. Wat versta jij onder een pacifist?

Ik versta onder een pacifist iemand die gelooft dat geweld niet alleen een kwaad is, maar moreel fout.

Men mag volgens hem nóóit geweld gebruiken, ook niet bij het zich verzetten tegen of voorkomen van geweld. Dat is te beschouwen als een **morele plicht**. En dat betekent dat het een algemeen geldig principe is **voor iedereen**. Iemand kan dus niet beweren dat pacifisme alleen aan hemzelf een plicht oplegt, terwijl anderen gewoon aan geweld meedoen. Trouwens, ook het gevoel hebben dat geweld niet met geweld bestreden mag worden, is onvoldoende voor pacifisme. Er is meer nodig dan een attitude, een houding. (Hoewel dit waarschijnlijk wel het grootste deel van de aanhang heeft opgeleverd). In het pacifisme gaat men uit van een **principe**.

Hoe zit het dan volgens jou als je pacifisme als taktiek gebruikt? De andere wang toekeren met het doel dat de aanvaller berouwt krijgt? Zo zijn er toch ook mensen voorstander van een eenzijdige ontwapening om ook de andere partij tot ontwapenen te krijgen?

Een dergelijke positie vanuit de wenselijkheid van vrede kan iedereen innemen, pacifist of niet. Wanneer men pacifisme aanhangt met de bedoeling een bepaald effect te bereiken, is men als zodanig géén principiële pacifist meer. Zo'n houding is iets anders dan geweldloosheid als morele plicht beschouwen. Wil men pacifisme als echt moreel principe hanteren, dan betekent dat, dat niemand het recht heeft geweld te gebruiken wanneer hij wordt aangevallen. Terugvechten is volgens het pacifisme slecht. We hebben, als we dit konsekwent doortrekken, in feite **geen recht op zelfbescherming**.

Maar als een pacifist nu eens stelt, dat hij alleen zichzelf niet mag verdedigen, echter wel anderen?

In verband met die morele plicht wil de pacifist nu juist van iedereen hetzelfde. Een verschil van persoon maakt moreel gezien, geen enkel verschil. Ook mensen die niet in staat zijn zichzelf te verdedigen, mogen dan niet verdedigd worden. Want het is juist de bedoeling dat niemand wie dan ook gaat verdedigen, wil de pacifist tenminste konsekwent zijn. Het recht op zelfverdediging kan alleen ontkend worden als ook het recht op verdediging in het algemeen ontkend wordt. Deze konklusie is buitengewoon belangrijk. De pa-

Eén der beide vormingsleiders van het Coornherthuis, Joost de Vries, is ook student ethiek aan de R.U. in Utrecht. In het kader van die studie schreef hij onlangs een artikel over pacifisme. De redactie van EGO vond er een aanleiding in om zijn redakteur Arjen Struijk (de andere vormingsleider) te vragen een gesprek met zijn kollega te voeren. In het hier afgedrukte vraaggesprek konkludeert De Vries tot slot, dat pacifisten blijk geven van een verwarrende tegenstrijdigheid in denken. Is dat nou zo? Wanneer dit stukje de aanzet wordt van een verdere lezersdiskussie, liefst ook in EGO, zouden we dit toejuichen. Om het eens weinig pacifistisch te zeggen: wie neemt de handschoen op?

cifist is nu eenmaal zózeer tegen geweld, dat hij het niet zal gebruiken om zichzelf of anderen te verdedigen.

Vind je dit niet een erg verstandelijke benadering van zoiets emotioneels als het pacifisme toch ook is?

Het gaat hier natuurlijk niet om de ontkenning van het gevoel, maar wél om de houdbaarheid van een standpunt, en dat zullen we denkend moeten nagaan. Ik kan alleen ergens waarachtig tegen zijn, wanneer ik bereid ben er energie tegen in te zetten. Allerlei beginselen die men in woorden tot uitdrukking kan brengen, zeggen nog weinig over de bereidheid tot het hebben van ervaringen of antwoorden. Is men daartoe niet bereid, dan loopt men het risico van hypokrisie oftewel huichelachtigheid. Je kunt geen principes hebben zonder dat dat konsekwenties heeft voor je doen en laten.

Wat beweren we precies, wanneer we zeggen dat geweld moreel fout is?

We zeggen dan, dat iemand geen récht heeft geweld te gebruiken. Dat betekent ook, dat **mensen het recht hebben om geen geweld aangedaan te krijgen**. Maar wat is zo'n recht waard, als het niet ook betekent een recht om **bescherm**d te worden tegen geweld? Een recht hebben betekent ook het recht hebben verdedigd te worden tegen inbreuken op dat recht. Is dat niet zo, dan kan niet gesproken worden van een recht.

EGO-artikelen:
springstof tot gesprek

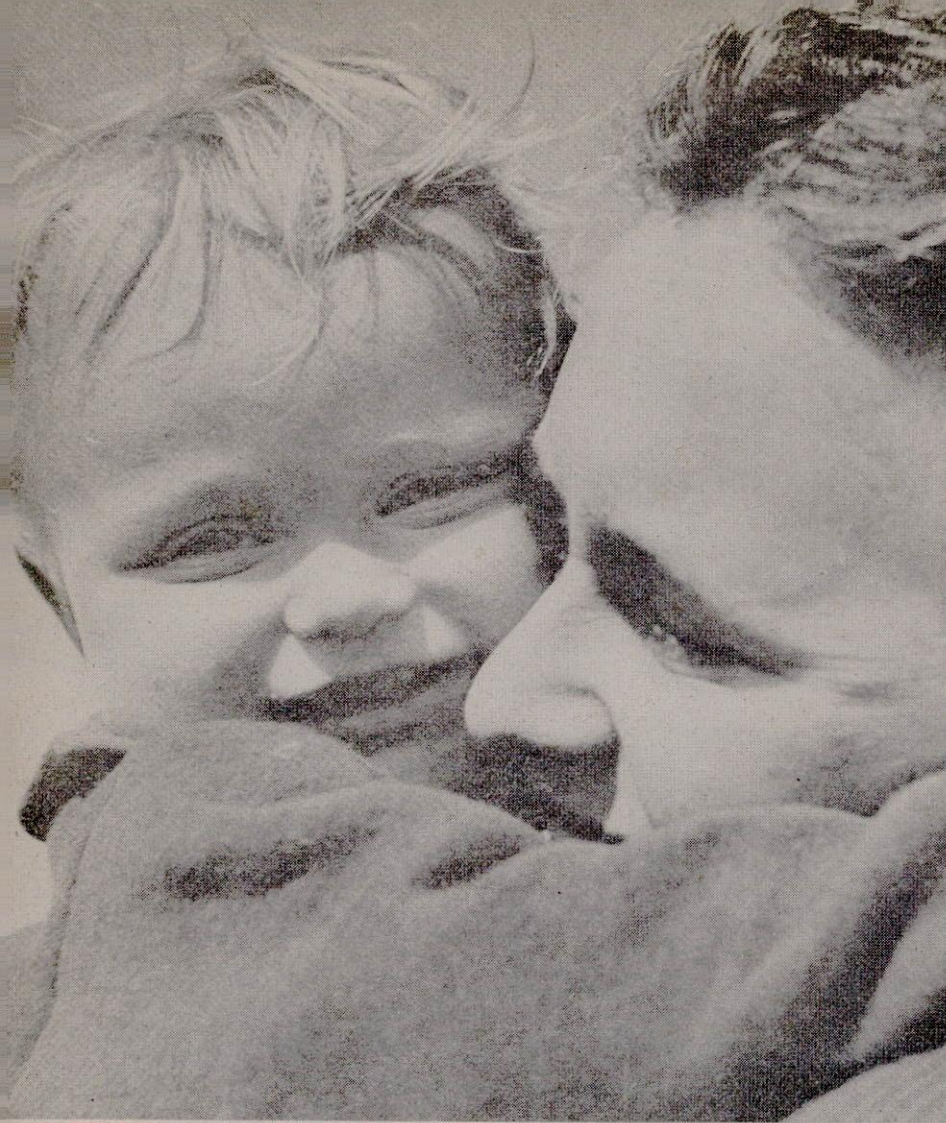

Foto uit 'De toekomst in uw handen' van A. den Doelaard en Cas Oorthuys; uitg. Gaade i.s.m. de Vredesbibliotheek, Oslo, 1955

schaal. Politieke en economische beslissingsmacht mogen niet te veel centraal komen te liggen, want dan krijgen we het ergste geweld, en dat is ongetwijfeld tegenwoordig dat van de staat. De mensen zijn van nature sociaal en zien de ander dan ook niet in de eerste plaats als een bedreiging, maar eerder als een mogelijke bondgenoot. We leren door de kunstmatige groepen waarin we ten opzichte van elkaar zijn opgesplitst, steeds maar weer te denken in termen van vriend en vijand. We moeten juist weer leren de tegenstellingen te relativiseren.

Pas als demonstratie, geweldloze actie, sociale verdediging enz. gefaald hebben om de vrijheid te verdedigen, is geweld soms nodig als laatste presiemiddel?

Dat is wat ik bedoel. Het gaat er dus niet om geweld te sanktioneren. Integendeel. Wij moeten nauwkeurig de volgorde van waarden nagaan. Sommige waarden zijn hoger dan andere. Er zijn prioriteiten. Het mindere kwaad moet geprefereerd worden boven het grotere. Geweld wordt in deze visie nog steeds beschouwd als een kwaad.

De vraag is wat er gedaan moet worden in niet ideale omstandigheden. Terecht wordt vaak de vraag gesteld: hoe durf je geweld te gebruiken? Maar in bepaalde situaties zou de vraag ook wel eens kunnen zijn: hoe durf je passief te blijven? De grens van het geweldloos handelen zouden we mijns insziens zo ver mogelijk moeten leggen. Geweldgebruik tendeert maar al te vaak naar onttaarding. Het middel mag nooit erger zijn dan de kwaal. Dat is ook waarom het gaat bij het probleem van de kernbewapening. We zouden de vraag naar de prioriteiten der waarden hierbij moeten betrekken.

Wat is tot slot je konklusie?

Pacifisten zijn waarschijnlijk idealistische mensen, maar ze zijn ook in de war, wanneer ze trachten hun positie duidelijk te maken met gebruikmaking van onze standaard opvattingen van **recht en plicht**. Er zit in hun opstelling een **tegenstrijdigheid**, n.l.: geweld is verkeerd, en het is verkeerd het tegen te gaan. Dat klopt niet. Het feit dat we een recht hebben, betekent op zichzelf al dat we daaraan ook het recht ontleen op verzet, wanneer dit recht wordt aangetast. Overigens hoeft het hebben van een recht niet te betekenen dat we ook bereid zijn dat recht te verdedigen. De vraag was hier alleen, of deze verdediging te **rechtvaardigen** valt.

Volgt hieruit nu logisch, dat we het recht hebben geweld te gebruiken bij het verdedigen van onszelf en anderen?

Neen. Wat logisch volgt is, dat men het recht heeft te doen wat **nodig** is om inbreuken op zijn recht te voorkomen. Laten we er nu eens van uitgaan dat de wereld zo georganiseerd kan worden, dat het nooit nodig is geweld te gebruiken om mensen tegen te houden.

Het tegenovergestelde van geweld is **redelijke overtuiging**. Men zou dan wanneer iemand iets wil doen waar hij geen recht toe heeft, kunnen beginnen hem ervan te overtuigen dat hij dit beter niet kan doen. Maar dat redelijke overtuiging altijd de enige toelaatbare methode is voor het tegengaan of voorkomen van geweld, gaat niet op. Deze redenering is inkonsekvent, zoals ik in het voorgaande heb aangetoond. Gewelddadige mensen hebben het bovendien vaak te druk met geweld om voor rede vatbaar te zijn.

De vraag is wanneer geweld de enige manier is om geweld in een bepaalde situatie te beëindigen of voorkomen, is dat dan te rechtvaardigen?

Wanneer redelijke overtuiging en alle andere mogelijkheden falen, dan hebben we het recht tot geweld. Dit zit logisch in wat ik reeds heb gezegd over „recht”. Als bescherming tegen irrationaliteit **kan geweld nodig zijn**.

Volgens jou is de pacifist dus iemand, die er vóór alles op staat dat we be-

paalde rechten hebben, n.l. het recht dat ons geen geweld wordt aangedaan?

Ja. Hij beweert toch dat het ieders taak is geweld te vermijden? Nu, het geweld is volgens hem verkeerd. Maar dan hebben mensen ook het recht op het voorkomen ervan, znodig met geweld. Of het nodig is, en in hoeverre, is een feitelijke vraag, geen morele.

Het morele recht geweld te gebruiken, in sommige situaties, is daarmee vastgesteld.

Maar hoeveel geweld is dan gerechtvaardigd bij een bepaalde dreiging van geweld?

Het formele antwoord is eenvoudig: genoeg! Dit moet dan feitelijk worden ingevuld, wat de nodige kennis vraagt. Het gaat om preventie, om de voorkoming dus van geweldgebruik. Zo kan het nodig zijn om te doden. Men lette er toch vooral op, dat het gaat om wat nodig is. Er is bijvoorbeeld nooit een reden gewapende troepen in te zetten tegen ongewapende demonstranten.

Geweldloze actie en sociale verdediging kunnen dan ook een passend antwoord op geweld zijn?

Inderdaad zou dat kunnen. Het moet per situatie bekeken worden. Het gaat om een bewuste en verantwoorde keuze. Men zou zich als doel moeten stellen: **minimalisering van geweld**. De organisatie van de samenleving moet dan worden gezocht in allerlei samenwerkingsmodellen op niet al te grote

Humanisme:

geen academisch vraagstuk maar een levende gezindheid

Eind januari is bij de uitgeverij van De Vrije Gedachte in samenwerking met het Humanistisch Verbond de derde druk van „Humanisme, ook uw kijk op het leven?” van C. H. Schonk verschenen.

Het boek is in de boekhandel verkrijgbaar à f 9,— maar kan ook worden besteld bij de uitgeverij De Vrije Gedachte door f 9,70 (dat is inclusief portokosten) te storten op postgiro 274551.

In het kader hiervan plaatsen we een (iets bekort) artikel van de heer Schonk uit 1950, dat indertijd internationaal werd onderscheiden. Het artikel is nog steeds aktueel, maar de schrijver stelt wel vast dat in de tussentijd met name het nederlandse Humanistische Verbond grote invloed in de nederlandse samenleving heeft verworven zonder dat het getalsmatig een grote volksbeweging is geworden.

Het humanisme is tot op heden een zaak geweest van kleine groepen van intellektuelen, die met elkaar diskussieerden en kongresseerden op meer of minder wetenschappelijke of filosofische basis.

Het is nog nergens uitgroeid tot een grote bevolkingsgroepen omvattende levensleer, waaruit de enkele mens en de mensengemeenschap het geloof en de bezieling kunnen putten, die nodig zijn om zich in dit leven staande te houden en om aan mens en wereld nieuw perspectief te bieden.

In dit opzicht staat het humanisme ver achter bij de christelijke en andere godsdiensten, die wel geloof en bezieling hebben kunnen schenken aan zeer grote groepen mensen en die ook perspectief voor de mens hebben kunnen openen, al lag dit perspectief dan voornamelijk in het hiernamaals.

Wij willen het hedendaagse humanisme niet elke invloed op de gang van zaken in de mensenwereld ontzeggen, zoals misschien ook van elk filosofisch stelsel invloed is uitgegaan als gevolg van de altijd durende wisselwerking tussen het menselijk zijn en het menselijk denken.

Maar wanneer het humanisme echt een veel omvattende en in het leven der mensen diep ingrijpende praktische betekenis zal willen krijgen, dan zal het zijn intellektualistische gerichtheid moeten prijs geven en aansluiting moeten zoeken bij een alom aanwezige irrationele humanistische gezindheid.

Humanistische vloek

Ziezo! Die vloek is eruit! We beseffen heel goed, dat deze uitspraak door vele rationalistische humanisten als een vloek zal worden beschouwd. Laat het dan de eerste humanistische vloek zijn! Wij kunnen haar niet terugnemen. Want het is onze overtuiging, neen, wij hebben de zekerheid, dat er veel meer irrationele humanistische gezindheid

onder de buitenkerkelijken bestaat dan rationeel verantwoord humanistisch inzicht en, — grovere vloek nog — wij menen dat dit ook altijd zo zal blijven en wij koesteren zelfs niet de behoefte om daarin verandering te brengen!

Twee vragen behoeven hier nadere beschouwing n.l.: ten eerste: Wat bedoelen wij met die irrationele humanistische gezindheid? En ten tweede: Is die irrationele gezindheid inderdaad zo vloekwaardig, of zal zij bij nadere beschouwing in overeenstemming blijken te zijn met de toets der rede, die het humanisme toch in laatste instantie aanlegt?

C.H. SCHONK

hu
ma
nis
me

ook uw kijk op het leven ?

De onbewuste humanist

De eerste vraag: Wat verstaan wij onder die irrationele humanistische gezindheid? Wij hebben vele eenvoudige mensen ontmoet, bij wie deze gezindheid sterk leefde, maar die toch nimmer van enige humanistische theorie kennis hadden genomen, ja er waren aan wie zelfs het woord humanisme volkomen onbekend was. **Toch menen wij dat deze mensen méér humanistisch zijn dan menigeen, die uitsteken thuis is in de humanistische literatuur en voor wie het woord humanisme tot de dagelijks gebruikte woordenschat behoort.**

Want de ziel weet soms meer en eerder dan het verstand. En voor wie bezwaarde heeft tegen het ondefinieerbare woord ziel, willen we het nog wel anders uitspreken. We zouden dan b.v. kunnen zeggen, dat de mens sommige dingen opmerkelijk juist „aanvoelt”, of dat hij zijn intuïtie is, die hem de samenhang der dingen openbaart.

Maar hoe we het ook noemen, feit is dat vele ongodsdienstige mensen tegenover het leven en de vragen van mens en kosmos staan op dezelfde wijze als de bewuste humanist. Maar dat juist met dit verschil, dat deze levenshouding als een volkomen vanzelfsprekendheid uit hun diepste wezen voortvloeit en zij zich weinig of niet bewust zijn van de eigen n.l. humanistische aard ervan.

Laten wij niet vergeten dat het humanisme, voor zover het formulering vond, niet anders is dan de formulering van iets dat reeds bestond, n.l. van de humanistische gezindheid.

Chronologisch beschouwd was dat eerst die vanzelfsprekende humanistische gezindheid en pas daarna heeft de mens pogingen gedaan zich deze gezindheid bewust te maken, haar in woorden te vangen, zich er rekenschap van te geven. Wanneer het nederlandse Humanistisch Verbond in zijn beginselverklaring zegt, dat het humanisme is de levens- en wereldbeschouwing die niet uitgaat van het bestaan van een persoonlijk god, dan is dit niet anders dan de formulering van iets dat vóór vele mensen reeds realiteit was. Want allang vóór deze formulering waren er tallozen die niet uitgingen van het bestaan van een persoonlijk god, veelal echter zonder dat zij zich dat bewust hadden gerealiseerd.

En wanneer datzelfde program zegt dat het de mens beschouwt als drager van een niet aan persoonlijke willekeur onderworpen normgevoel, dan is dat wederom niet anders dan de formulering van iets dat reeds bestond, waar ook vóórdat deze formulering was gevonden, was de mens drager van zedelijke waarden.

Wij willen daarmee niet zeggen dat de formulering, de bewustwording zonder betekenis zou zijn. Daarover spreken we straks nog. We willen er echter wel mee zeggen, dat het humanisme in zijn werkelijkheid reeds bestond vóórdat het zijn formulering vond en dat het ook thans bij vele mensen aanwezig is, zonder dat het bewust als zodanig wordt gekend. En dit onbewuste, vanzelfsprekende en niet redelijke

lijk doordachte humanisme is het, wat wij irrationele humanistische gezindheid noemden.

Deze humanistische gezindheid nu is wijd verbreid onder al die mensen, die niet geloven aan de bestiering van hun leven door een persoonlijke god, maar die nochtans – en ja, waarom ook niet! – leven vanuit het beste en diepste dat in hen is. Deze humanistische gezindheid treffen we aan bij ieder, die in de stem van zijn geweten zijn betere zelf herkent en niet de influisteringen van een buiten hem staande god.

Geluk van herkenning

Deze gezindheid vinden we terug bij elkeen, die bij zichzelf en bij zijn medemensen en in al wat hem omringt, naar waarheid en echtheid zoekt.

Humanistische gezindheid bezit ieder die, zonder zich op godsdienstige grondslagen te kunnen en willen beroepen, in de allereerste plaats poogt om mens te zijn.

Hoezeer deze gezindheid verbreed is, mochten wij telkens weer ervaren wanneer wij in de vertrouwelijke sfeer van huiskamer-bijeenkomsten voor buitenkerkelijke mensen over het humanisme spraken.

Wat wij hen vertelden was niet nieuw, het was hun eigen bezit, het was het diepste uit hun eigen zelf, dat zij alleen bij de naam niet kenden.

En wanneer wij dan vanuit die menselijke behoefte om te ontleden en toch te willen doorzien verder spraken over wat dan het waarachtig menselijke, van waaruit wij willen leven, is en wij het probeerden te benaderen, door te gewagen van het alleen aan mensen eigen besef van zedelijke waarden, en de alleen aan mensen eigen scheppende geest, dan ontmoetten wij opnieuw die blikken van verstandhouding.

Want ja, vanuit dit zedelijk besef hadden ook zij geleefd, al had hen dit niet steeds klaar voor ogen gestaan. En ook zij wisten die scheppingsdrang en die drang naar het meer volmaakte in zich aanwezig. **En wanneer wij spraken over de natuur met zijn vele raadselen en over de grootsheid van de kosmos, waarmee wij ons in diep ontzag en innig verbonden weten, maar voor welke raadselen wij weigerden oplossingen te geven, die met onze redelijkheid in strijd zijn, dan schouwden zij wederom in hun diepste zelf. Zó hadden zij het eigenlijk altijd gevoeld. Slechts kregen vage omtrekken scherper lijn.**

En telkens weer riep men uit: „Als het dát is, wat men humanisme noemt, zijn wij altijd humanist geweest!”

Het humanisme leeft als een vanzelfsprekende gezindheid, opwellend uit het meest wezenlijke onzer menselijkheid. Het leeft in de harten en hoofden van vele buitenkerkelijken als een meestal maar half bewuste, maar toch richtinggevend kracht en als een – zij het dikwijls latente – bron van bezieling.

Irrationeel humanisme

Nu de tweede hierboven gestelde vraag: Is deze humanistische gezindheid om haar irrationele karakter in-

Een boekje over het humanisme dat hiermee in 3e druk verschijnt. In eenvoudige, heldere taal zet de schrijver de humanistische principes en de humanistische kijk op het leven uiteen. Hij verliest zich daarbij niet in abstracte, theoretische beschouwingen, maar sluit aan bij de dagelijkse praktijk van het leven en bij de vragen en problemen waarmee de hedendaagse mens regelmatig wordt geconfronteerd. De schrijver richt zich in de eerste plaats tot buitenkerkelijken, niet-godsdienstige mensen. Velen zullen hun eigen gedachtenwereld in dit boekje terug vinden, alleen: wat voor de meesten vaag en ongeordend is gebleven, krijgt hier duidelijker vorm en scherper lijn.

Het vermogen van de schrijver om moeilijke dingen op voor ieder begrijpelijke manier duidelijk te maken, hangt ongetwijfeld samen met het werk dat hij in het Humanistisch Verbond heeft gedaan. In 1950 nam hij de leiding op zich van de humanistische geestelijke verzorging in de toenmalige arbeiderskampen. Hij heeft veel gespreksgroepen voor buitenkerkelijken opgezet en geleid. En hij is hoofdraadsman geweest voor de humanistische geestelijke verzorging in zieken- en bejaardenhuizen. Op deze wijze heeft hij altijd het directe contact met de zoekende en vragende mens behouden. De inhoud van dit boekje legt hiervan duidelijk getuigenis af.

De uitgeverij: E. J. Brill, Haarlem

derdaad zo vloekwaardig, of zal zij bij nadere beschouwing in overeenstemming blijken te zijn met de toets der rede, die het humanisme toch wil blijven aanleggen?

Welnu, deze gezindheid is een realiteit. En er is toch geen enkele reden voor de ratio om het irrationele in zijn bestaan te ontkennen: Er moet alleen de bereidheid zijn om al wat irrationeel ervaren wordt, aan de rede te toetsen. En alleen en zodra blijkt, dat irrationele elementen de toets der rede niet, of niet meer kunnen doorstaan, moeten zij voor de humanist onaanvaardbaar worden geacht. Daarin ligt de garantie tegen het ontstaan van een nieuwe dogmatiek.

Al wat in die irrationele gezindheid in strijd is met het redelijk denken, of er in latere tijd mee in strijd zal geraken, kan daaruit worden verwijderd.

Het christendom, gebonden als het is aan een voor eens en voor altijd geopenbaarde waarheid, moet vanuit zijn eigen beginselen dogmatisch zijn. Het moet aan het irrationele godsgeloof blijven hechten, ook wanneer dit met de stand van redelijk denken strijdig raakt. Het is statisch.

Het humanisme daarentegen kan zichzelf vanuit zijn eigen principe durend corrigeren. Het is principieel dynamisch en dus ondogmatisch. Maar nogmaals: dat wil geenszins zeggen, dat we het bestaan van irrationele elementen zouden moeten ontkennen. Dat immers zou neerkomen op de aanmatiging dat het alles redelijk zou kunnen verklaren!

Een derde vraag rijst nu:

Is ons die irrationele gezindheid alléén voldoende? En ons antwoord luidt onmiddellijk: Neen, zeker niet! In de eerste plaats al zal zij, zoals wij boven reeds opmerkten, blijvend aan de rede moeten worden getoetst, opdat al wat in haar strijdig met de rede is of geraakt

er uit wordt verwijderd.

Daartoe zal het humanisme zijn eigen „humanologen” dienen te hebben, en in zoverre zal het zijn academisch karakter moeten behouden. Het is echter een illusie te verwachten dat ieder mens in staat is of ooit zal zijn, voor zichzelf deze gezindheid redelijk te doordenken en te toetsen.

Dat zou een onhumanistische ontkenning zijn van de verschillen in aanleg, die er tussen mensen bestaan.

De een heeft het vermogen ertoe en voelt er behoefte aan, de ander mist het intellectuele vermogen dat er voor nodig is en volstaat graag met wat hem ook onberedeneerd als vanzelfsprekend voorkomt. Men is niet pas volwaardig mens, als men óók filosoof is!

Doelbewuste levensovertuiging

Maar wel kan de vage, dikwijls al te zeer verscholen en latente humanistische gezindheid tot sterker leven worden gewekt, wanneer zij uit de sferen van het half- of onbewuste in de kringen van het bewuste willen wordt getrokken. Haar heilzame werking voor mens en samenleving kan worden zoveelvoudig, wanneer deze onbewuste gezondheid uitgroeit tot een klare en doelbewuste levensovertuiging. Haar kracht neemt in veelvoud toe, wanneer al wat van haar sluimert of slechts half naar de oppervlakte dringt, wordt aangespoord zich ten volle te ontplooiën. En een gezindheid onplooit zich pas dan ten volle, wanneer zij in gemeenschap met anderen beleefd wordt, wanneer zij wordt onderhouden en gevoed met de zekerheid, dat men niet met haar alleen staat in dit barre leven. **Een humanisme, dat uit wil groeien tot een wereldomvattende beweging, die nieuwe levenshouding en nieuw perspectief zal geven aan de miljoenen, voor wie de godsdienst heeft afgedaan, zo'n humanisme zal aan deze vage, vanzelfsprekende, irrationele humanistische gezindheid moeten appelleren.**

Het zal buiten de academische sfeer waarin het tot nu toe heeft geleefd, moeten treden en bij al diegenen, waarin ook maar een vonkje van deze gezindheid leeft, het vuur moeten aanwakkeren en onderhouden. Het zal deze gezindheid tot sterker leven moeten wekken.

g.v.: het lijkt wel een vloek

Libanon en de Humanisten

Vanaf het moment dat een telegram aankondigde, dat het kabinet bereid was het nederlandse VN-bataljon in Zuidlaren (met enkele ondersteuningseenheden) deel te laten nemen aan het werk van de VN-vredesmacht in Zuid-Libanon, heeft de dienst Humanistische Geestelijke Verzorging bij de strijdkrachten (HGV) zich op de daaruit voor haar voortvloeiende konsekwenties bezonnen.

Raadsman naar Libanon

Niet de minst belangrijke daarvan was de vraag of er, naast de representanten van de konfessionele geestelijke verzorging, ook een humanistisch raadsman mee zou moeten naar Libanon. Een vraag die – hoewel niet gemakkelijk voor een kleine dienst met (een soms pijnlijk) gebrek aan mankracht – positief werd beantwoord. En wel met als voornaamste reden dat een dienst HGV, die immers haar bestaansgrond vindt in de solidariteit met mensen in de krijgsmacht, juist ook hier de mogelijkheid moet scheppen voor de uitgezonden militairen om met persoonlijke problemen of in (onverhoopte) geestelijke nood bij een vertrouwensman te kunnen aankloppen.

Besloten werd dan ook dat een "raadsman van het eerste uur", Henk van Sandwijk (met Tunesië-ervaring en franstalig), met het bataljon zal meegaan. Vooralsnog moet dit geschieden voor een periode van maximaal drie maanden, waarna op grond van zijn ervaringen de wenselijkheid en mogelijkheden van een eventuele verlenging door de dienst HGV nader zullen worden bezien.

We denken daarbij ook dat onze humanistische inbreng, waarin zelfbeschikking van mensen zo belangrijk is, van groot belang kan zijn. Juist in een situatie waarin die zelfbeschikking, door de nood gedwongen, op een laag pitje staat.

Gat in Nederland

De gevolgen van de uitzending van Henk van Sandwijk naar Libanon voor zijn rayon in Nederland (Apeldoorn, Deventer, 't Harde e.a.) hebben voor ons zwaar gewogen; we hebben gemeend ze te moeten aksepteren. Immers: de deelnemers aan zijn g.v.-uren zullen deze moeten missen; ook zullen ze zijn hulp bij persoonlijke problemen niet kunnen inroepen, maar verwezen worden naar een ander. Evenzeer zul-

len de beroepsmilitairen van ons moeten aannemen, dat er tijdelijk een gat moet vallen in het rayon Van Sandwijk, waarin we alleen in hoognodige gevallen kunnen voorzien. De dienst HGV beschikt ook niet (i.t.t. de godsdienstige g.v.) over de mogelijkheid reserve-g.v.-ers in te zetten. Graag rekenen we daarom bij voorbaat op begrip voor een aantal nadelige gevolgen, die we niet zullen kunnen opvangen in deze tijdelijk opengevallen plaats.

Recht op zelfbeschikking

Hiervoor stipten we al even aan, dat het zelfbeschikkingsrecht van mensen voor humanisten een zeer wezenlijk uitgangspunt is. Het vormt dan ook het centrale thema van dit artikel en daarom moet ons ook het volgende van het hart.

Humanisten hebben de roep van degeelijkheid in denken en werken. Ze hebben ook de roep van „lastigheid” en soms „doordrammerigheid”, juist in die situaties waarin onnodig en onnozel aan het recht op zelfbeschikking van mensen wordt getornd of voorbijgegaan. Daar waar mensen worden verschoven of het tinnen soldaatjes zijn.

En dat gebeurde, toen „Den Haag” de beslissing nam dat er op korte termijn naar Libanon moest worden gegaan. Wat zagen we gebeuren? Zonder tijdige inschakeling van het parlement nam het kabinet haar principe-besluit om aan de vredesmacht in Libanon het VN-bataljon in Zuidlaren ter beschik-

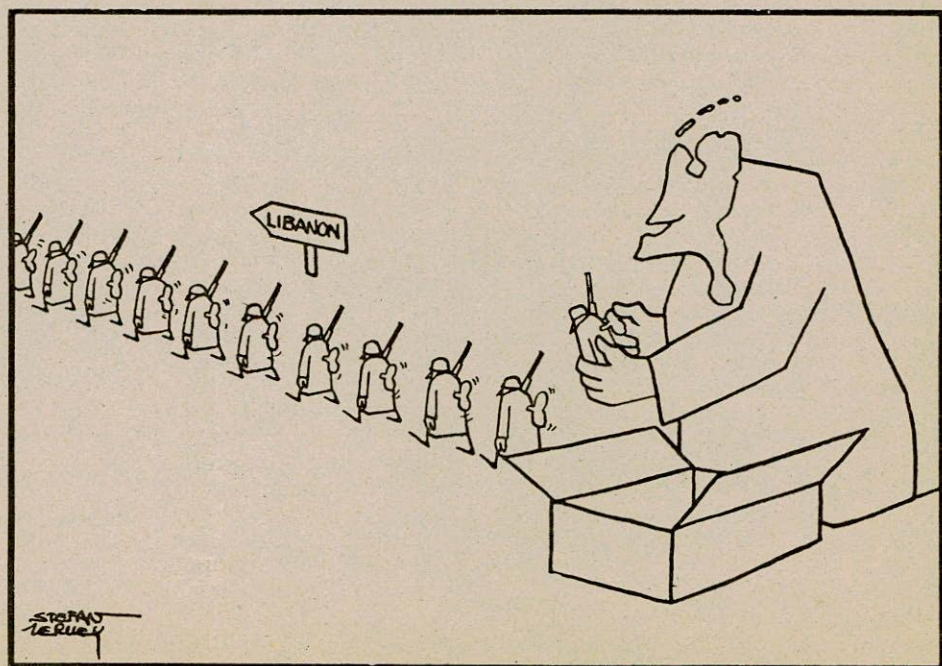
king te stellen. Dat was 12 januari. Wat er in de weken nadien gebeurde is in de pers en in de andere media breed uitgemeten. Toch misstaat het hier niet om uit de toen gekreerde grabbelton van missers en misverstanden een greep te doen.

Gebrek aan informatie

Door voorbij te gaan aan een grondige parlementaire discussie werd niet alleen het parlement voor het blok gezet, maar schoot het kabinet bovendien schromelijk tekort in openheid en democratische zorgvuldigheid. De gevolgen waren niet gering. Er leek bijna een soort massapsychose inzake de militair-politieke situatie in Zuid-Libanon te ontstaan. De ongetemperde onkunde over dit gebied kwam tot uiting in twee uitersten: het ene stelde de situatie voor als een permanent slagveld, het andere schilderde de situatie bijna af als een vakantie-oord waar het best toeven was. Tussen die uitersten werden met name de bij uitzending betrokkenen, bij gebrek aan goede informatie, heen en weer geslingerd. Pas toen militairen, journalisten en cameramensen zich goed in de VN-zone gingen verdiepen, kwam er een meer realistisch beeld te voorschijn: een VN-klus die verre van simpel was, geenszins zonder risico's, maar ook geen permanent slagveld in de gebruikelijke zin van het woord. Internationaal politiek gezien kon de publieke opinie kiezen, wisselend per etmaal, tussen diverse tegenstanders van de komst van het nederlandse bataljon: de Israëli's, de libanese christenen, de PLO. In welk wespennest hebben we ons eigenlijk gestoken? zo vroegen velen zich af.

Vrijwilligheid

Bovendien ontstond er ook nog een staatsrechtelijk steekspel hoog boven burger en militair uit: de vraag wat „vrijwilligheid” betekent voor de dienstplichtige soldaten binnen het Zuidlarense bataljon. Artikelen uit de grondwet zowel als uit de dienst-

plichtwet, werden de gewone burgers om de oren geslagen door juristen die eindelijk ook moesten ontdekken dat hier een belangrijke kwestie niet tijdig was aangepakt: nl. of je een dienstplichtige tegen zijn wil (zelfbeschikingsrecht!) naar een niet-territoriaal of NAVO-gebonden operatie, mag sturen? Sedert 1965, toen Nederland zijn VN-bataljon ter beschikking stelde voor VN-doelen, was er nooit (?) een politikus op de gedachte gekomen om dit punt uit te vlooien. Onvoorstelbaar, maar waar!

Echter, er kwam nog meer aan het licht. Naast de Gordiaanse knoop van de (on)vrijwilligheid, kwam voor het voetlicht de niet geprepareerdheid van militairen op een mogelijke VN-taak. Was dit al schrijnend boven water gekomen toen voor ons „Namibië” een blauwe maandag VN-doel werd, met „Libanon” bleek dit nog erger het geval. Hier was immers haast geboden! De gevolgen van de kabinetsbeslissing om aan „Libanon” mee te doen (zonder denken vooraf, zonder kennis van zaken ter plaatse, zonder parlementaire discussie, zonder geestelijke en mentale voorbereiding van direkt betrokken militairen, zonder goede voorlichting aan het publiek), waren inderdaad niet gering. Ze droegen nog veel verder dan werd bevroed.

Ernstige gevolgen

Het minste wat al optrad was (zie boven) een wekenlange „vergiftiging” van de publieke meningsvorming. Wie sprak de waarheid? Wat was er nu precies aan de hand? O, hebben wij ook nog een VN-bataljon? De beeldvorming van het kabinet, werd er niet beter op. Het ergste was evenwel dat een overheid uit politieke motieven zo over menselijke motieven heen kan walsen; hier in het bijzonder van de dienstplichtige en vrijwillig dienende militairen.

Een politieke beslissing in Den Haag joeg als een vloedgolf van militaire instructies naar het noorden: Assen en Zuidlaren werden concentraties van menselijke onzekerheid, paniek en niet zelden ontreddering. Militairen van hoog tot laag werden in een soort vakuüm geplaatst, waarin de instructie-golf wel af en toe zeer hoog opsloeg. Voor de betrokken beroepsmilitairen betekende dat: dag en nacht doorwerken, selekteren, oefenen, vergaderen, voorlichten, zich de kritiek van de hals houden, werken met halve informatie, improviseren. Onder druk van politiek Den Haag werden noodzakelijke stations te snel gepasseerd of andere te snel bereikt. Te snel gepasseerd werden: de rechtsgrond van de dienstplichtige militairen, grondigheid van de selectie-procedure, toepassing van het beroep op de wet gewetensbezwaren, formele inschakeling van alle hulpverleners met inbegrip van de geestelijke verzorging. Te snel bereikt werden: dienstbevel en Nieuwersluis. Voor een groot aantal dienstplichtige militairen werd „Libanon” een ondoorzichtige stroom van ongerijmdheden. Niet voorbereid op zijn VN-taak, noch mentaal noch geestelijk,

werd hij ineens gekonfronteerd met politieke doeleinden, waar hij emotioneel niet de tijd voor kreeg noch had gekregen zich die eigen te maken. Eer hij daar aan toe was kunnen komen, was hij de speelbal geworden van een partij paniekvoetbal tussen een club verontruste ouders en dito politici.

Vakbonden

In zo'n situatie mag Jan Soldaat anno 1979 van geluk spreken dat er soldatenvakbonden zijn: de AVNM en de VVDM. Want het zijn vooral die bonden geweest die de tegen-informatie op gang brachten: via enquêtes die aantoonde dat een aantal maten zich overrompeld en gepakt voelde; die ook aantoonde dat velen onder hen het, op z'n zachtst gezegd, niet vanzelfsprekend vonden dat dienstplicht-Nederland ook Libanon-plicht inhield. Het zijn ook die bonden geweest die (soms) ingedutte politici op hun taak wezen en die een brug sloegen tussen verontruste ouders en de politieke partijen. Het zijn ook met name de bonden geweest die de rechtsgrond van dienstplichtigen hebben verdedigd of verhelderd. Geholpen door bezorgde juristen van binnen en buiten de eigen gelederen. Ook toen enkele dienstweigeraars in Nieuwersluis belandden, waren het weer de bonden die fel protesteerden.

Raadsman in Drente

Onze raadsman in Drente, Wil Gerards, stond voor de vraag: wat te doen nu het zelfbeschikkingsrecht van een aantal militairen zó, als gevolg van de veel te grote politieke voortvarendheid in Den Haag, tussen wal en schip dreigde te raken. Hij kon als humanist maar één ding doen: zich warm lopen voor de bescherming van het recht op zelfbeschikking! En hij kreeg zijn handen meer dan vol: vooral met jongens die bang werden vanwege zoveel verbaal geweld, wier slapende gewetensnood ruw werd wakker geschud bij het vooruitzicht misschien toch daadwerkelijk – zij het dan in het kader van een vredesmacht – de trekker te moeten overhalen, die niet meer wisten waar ze aan toe waren. Gerards kreeg echter niet alleen zijn handen vol, maar werd ook voorwerp van een aantal misverstanden die, hoewel hopenlijk nu voor een deel rechtgezet, toch niet alleen voor de humanistische kronieken dienen te blijven bewaard.

Hij kreeg het verwijt te horen als zou hij alleen maar „weigeraars” willen

helpen. De werkelijkheid was dat hij, hoewel **principieel** voor ieder beschikbaar, **praktisch** werd gedwongen zijn tijd te verdelen over de grote toeloop van noodgevallen.

Het verwijt werd ook gehoord als zouden de humanisten anti-VN-in-Libanon zijn. Een **konkreet politieke** stellingname waarover een humanistisch raadsman zich als zodanig in zijn functie van **geestelijk** verzorger niet zal uitlaten.

Ook werd kwalijk genomen, dat hij zowel in het openbaar als in de kring van militairen wees op de weg waarlangs recht gevonden kon worden. Hoeveel misverstanden woorden (kort, krachtig, onvolledig weergegeven soms) via de publiciteitsmedia ook kunnen oproepen, de intentie was om duidelijk te maken dat er in Nederland zaken spelen die mensen in hun recht op zelfbeschikking konden bedreigen. Daar ging het om en om niets anders!

Drievoudige ervaring

Waar het ons ook in de toekomst om zal blijven gaan, is het recht op zelfbeschikking van mensen. Als dat wordt aangetast of bedreigd (in dit geval door een kabinetsbeslissing en door de futloosheid van politici die tenslotte nog een parlementair debatje afdwongen, maar de aangerichte schade niet ongedaan konden maken, noch hun principes – t.a.v. vrijwilligheid – in daden omzetten), dan zullen wij opnieuw trachten dit tegen te houden of te bevechten.

In dat opzicht liggen Drente en Zuid-Libanon vlak naast elkaar.

En zo zal „Libanon” voor ons humanisten, nu al minstens voortleven als een drievoudige ervaring:

- een ernstig beroep op onze daadwerkelijke solidariteit met mensen in de krijgsmacht;
- een waarschuwing voor politieke beslissingen waarin het menselijk gezicht ontbreekt;
- een vergrote waakzaamheid vanwege het feit dat in Nederland een op zichzelf respectabel politiek ideaal onnodig in spanning kan worden gebracht met een grondrecht van mensen: dat van de zelfbeschikking.

Joos Sinke en Frank Spoelstra

EGO: heeft alles in 't vizier

Interventie in Libanon:

strijdig met democratie

Foto Twintig

Het zenden van een nederlands bataljon naar Libanon berust op een in alerhaast genomen besluit, dat de toets van de kritiek niet kan doorstaan. Ten eerste blijft het de vraag, of de regering gerechtigd is nederlands soldaten tegen hun wil naar Libanon te zenden. Wat dit betreft vormt ons land een uitzondering: het kamerlid Blaauw (VVD) heeft na uitvoerig onderzoek gekonstateerd dat alle landen, die soldaten hebben afgestaan voor operaties onder auspiciën van de Verenigde Naties, daarvoor vrijwilligers hebben uitgekozen. En de Tweede Kamer heeft de wens uitgesproken (op 6 februari) dat „een zo hoog mogelijke graad van vrijwilligheid” in acht moet worden genomen. Ten tweede is nauwelijks de Kamer (laat staan het volk) geraadpleegd over de zin of de doeltreffendheid van het zenden van het bataljon, integendeel: de regering heeft eigenmachtig beslist. Maar ze kon weten dat de Fransen hun geharde para's terugtrokken, omdat ze hun opdracht onmogelijk konden uitvoeren. „De opdracht van de blauwhelmen is dus mislukt”, aldus Vrij Nederland van 3 februari. Desondanks zendt de regering troepen, die ongetwijfeld „in een wespennest terecht komen”, zoals een israëlsche generaal heeft gezegd. Maar de zinloze operatie kan nederlands soldaten het leven kosten, evengoed als andere deelnemende naties al hun offers hebben gebracht.

Gewettigd of niet?

Er bestaan grondige bezwaren tegen de uitzending van militairen, en zeker van dienstplichtigen, naar Libanon. In

drie gevallen mag de regering soldaten over de grenzen inzetten: in tijd van oorlog; ten bate van bondgenoten; ten behoeve van de handhaving van „de internationale rechtsorde”. Nu kan die laatste uitdrukking van alles en niets betekenen, maar bedoeld is kennelijk dat op verzoek van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties zogenaamde „blauwhelmen” worden gestuurd naar een gebied, waar vijanden gescheiden moeten worden, zoals bijvoorbeeld op Cyprus. In zulke omstandigheden wordt echter aangenomen, dat alle betrokken partijen zulke blauwhelmen als scheidsrechters aanvaardden. In Libanon nu is dat helemaal niet het geval. Welke is de taak van de VN-macht? We lezen (NRC, 19 jan.): „Als taken heeft Unifil (dat is de titel voor zo'n „vrede-smacht”) bevestiging van de terugtrekking van israëlsche strijdkrachten; herstel van de internationale vrede en veiligheid; en bijstand aan de libanese regering voor herstel van haar gezag in het gebied.”

Maar er zijn drie strijdende partijen in Zuid-Libanon, of vier als men de offi-

ciële libanese eenheden meetelt. Aangezien deze laatste nog steeds geen gezag hebben in het besproken gebied, moet men spreken van drie groepen. Daar zijn ten eerste de Palestijnen uit de vluchtelingenkampen, die voortdurend bestookt zijn door de israëlsche luchtmacht, en door pantsertroepen of aan de kust gelande mariniers van de joodse staat. Tussen deze twee partijen bestaat een voortgezette gewapende strijd, dwars door Zuid-Libanon. De VN-troepen zouden hen moeten scheiden, maar dat kunnen ze niet, want ze zijn in het geheel niet opgewassen tegen het israëlsche leger, dat permanent in Zuid-Libanon aanwezig is, en er niet aan denkt om het gebied te ontruimen, zoals de VN hebben voorgeschreven. De eigenlijke taak (het doen terugtrekken van israëlsche troepen) is sinds maart 1978 dus al volkomen mislukt. Citeren we nog eens het artikel uit Vrij Nederland: „Sedert begin 1978 is de joodse staat hooguit tijdelijk uit het gebied weggeweest. Israël kan op elk moment met de steun van de falangisten ondernemen waar het zin in heeft. Zie de feiten van de jongste dagen. En ten tweede: het zijn uitgerekend de falangisten die het libanese leger de toegang tot Zuid-Libanon ontzeggen.”

De derde partij dus: die van de (christelijke) falangisten, beschermd en van wapens en materiaal voorzien door Israël. Zij willen van Libanon een christelijke staat afscheiden in bondgenootschap met Israël, dus met name in het zuiden van Libanon, dat aan Israël grenst. Deze maatschappelijk zeer conservatieve falangisten erkennen het gezag niet van de libanese regering, ze trachten een eigen grondgebied te scheppen, juist daar waar de VN-soldaten moeten proberen om het gezag te herstellen van de libanese regering! Dat is dus onbegonnen werk, want de sterkste militaire mogendheid van het Midden-Oosten, namelijk Israël, staat achter deze falange.

Is het gewettigd, als de nederlandsche regering, in naam van de „internationale rechtsorde”, soldaten stuurt naar een gebied, dat een slagveld is? Dat is nooit bedoeld, want dan zou men een leger moeten sturen dat sterker is dan de strijdkrachten van Israël. De functie van scheidsrechter kan alleen worden vervuld met wederzijds goedvinden, en dat is hier niet het geval.

Politiek verstandig?

De uitzending is dus moeilijk in overeenstemming met de wet te noemen. Maar van een politiek standpunt uit is ze nog gevaarlijker, en zelfs onbegrijpelijk. Nederland heeft zich altijd opgeworpen als grote vriend van Israël, maar aanvaardt de taak om te pogen de Israëliërs uit Zuid-Libanon te . . . verdrijven (als dat mogelijk zou zijn!) wat dan misschien voordelig zou zijn voor de Palestijnen, die door ons land nooit als „natie” zijn erkend. Zelfs hun voorlopige „regering”, de PLO, aanvaard door de Verenigde Naties als vertegenwoordiger van de Palestijnen, wordt door Nederland niet erkend. Nu heeft minister Van der Klaauw ge-

zegd, dat zijn israëlsche ambtgenoot Dajan wel instemde met de zending van een nederlands bataljon. Maar dat werd weersproken door israëlsche generaals, die vreesden dat een botsing tussen nederlands soldaten en eenheden van de falange (of Israël) niet kon uitblijven. Een korrespondentie in de Volkskrant van 31 januari spreekt in dit opzicht boekdelen. Doet het nederlands bataljon niets tegen Israël en de falange, dan kan het worden bestookt door Palestijnen, of omgekeerd. Inderdaad zijn de omstandigheden hoogst ongewoon. Maar wat betekent democratie, als in zo'n geval een regering besluiten neemt zonder daarin het parlement te kennen? En als zo'n kabinet zegt zelf voorstander te zijn van het zenden van vrijwilligers, maar tegen hun wil toch dienstplichtigen stuurt? De maatregel is niet alleen uit een oogpunt van buitenlands beleid onbegrijpelijk, maar ook van het standpunt van binnenlandse democratie. Het is dus voor het prestige van ministers, die al zo veel kritiek ontmoeten, ook van de zijde der christelijke en liberale regeringspartijen, weinig verheffend.

Anton Constandse

Groningen, 24 januari 1979.

Beste EGO-redactie,

Naar aanleiding van jullie extra nummer over de geestelijke verzorging, wil ik jullie het volgende laten weten.

Op 7 januari 1974 begon mijn diensttijd bij het PIROC in Veldhoven en toen begon ook de verbazing.

Verbazing over de uniformiteit en de vervlakking die plotseling door middel van uniform, exercitie en geschreeuw over mij werden uitgestort. Verbazing over de verspilling van grondstoffen bij het wekelijkse onderhoud aan gepantserde voertuigen. Verbazing over de eenzijdige voorlichting waarbij alleen maar verteld werd dat, en hoe, maar nooit waarom. Verbazing over de

hardheid van de pantsers die vele beroeps-militairen d.m.v. rangbewustzijn, minachting, barsheid en starheid om zich heen hadden opgetrokken. Verbazing ook over het gemak waarmee velen rondom mij deze situatie aanvaardden zonder zich af te vragen of waarom ze hier waren en waarom dit hier zo was.

Het was voor mij en een klein aantal anderen dan ook een aangename verrassing, dat er zo iets was als geestelijke verzorging waarbij je eens normaal kon praten met iemand, die ondanks de uiterlijke schijn van het uniform, niet geplaagd werd door militaire hiërarchie en machtsuitoefening, met een normaal mens dus, met een raadsman. Dat wekelijkse g.v.-uur was in de opleidingstijd een onontbeerlijke onderbreking van de onverkwikkelijke situatie van het kazerneleven. Zo bewam ik enigszins van de verbazing. Ook al omdat een gerichte en inhoudelijke voorlichting ontbreekt over de militaire diensttijd, komen velen pas laat in moeilijkheden, namelijk als ze al in dienst zijn. Pas dan rijzen er vragen of het werkelijk een dienst is die je jezelf en je vaderland bewijst. Een goede begeleiding is dan noodzakelijk.

Onbevooroordeelde vorming als tegenwicht voor de vervorming die optreedt bij de militaire africhting is daarom iets waar niet genoeg tijd in kan worden gestoken. Zo zijn we tijdens mijn parate dienstperiode zo diep in de vredesproblematiek gedoken, dat de ons toegemeten g.v.-uren (2 per 14 dagen) verreweg te weinig waren en wij in de avonden bij de raadsman thuis verder praatten, waarbij wij ons baseerden op polemologische publikaties.

Voor een verdere bewustwording zijn ook de beide (!) vormingsbijeenkomsten in Dribergen (thema's „kernenergie” en „kriminaliteit”) een zeer welkome aanvulling geweest op het eenzijdige menu dat defensie ons voorschotelde. En eenzijdigheid leidt tot vervlakking en afstomping. Een mens heeft echter behoefte aan verscheidenheid.

Waarmee is de maatschappij meer gediend: met kritische, zelfbewuste mensen, die hun eigen verantwoordelijkheden (willen) kennen, of met een stel gedweeë volgzzaam knikkende, ondergeschikte schapen? Nou dan! Daarom: handen af van de g.v.-uren! Er zijn er al zo weinig.

Wim Woudman.

Eén bezoek... jaren herinnering

afschaffing g.v.:
brainstorm in een glas
water

A wedding

Plechtige ceremonie wordt lachwekkende tragi-komedie

Het leven heeft zo nu en dan van die kleine verrassinkjes in petto, die je dag opeens weer goed maken. Klein voorbeeldje: je denkt met enige spijt: zo'n acteur als Vittorio Gassman, wat heb ik daar vroeger toch altijd van genoten, en wat jammer dat we die vrijwel nooit meer zien. En dezelfde dag valt er een uitnodiging voor een persvoorstelling in de bus van een film, waarin uitgerekend die Gassman een hoofdrol vervult. 'A wedding' heet de film, en er staat bij dat er nog meer kopstukken in meedoen; Mia Farrow, Geraldine Chaplin, Desi Arnaz jr., Nina van Pallandt, Lauren Hutton. En niet te vergeten, als kers op die slagroompunt die Vittorio Gassman al was, Carol Burnett, ook al in een hoofdrol. Dat wordt weer breeduit achteroverzakken en je overgeven aan het medium dat je toch het liefst van allemaal is: DE FILM.

De titel 'A wedding' is zo blank als het kleed van de bruid, en dat is de bedoeling van regisseur Robert Altman (MASH, Nashville etc.) ook: je moet er volkomen ongewapend, onvoorbereid, vol verwachting naar toe gaan. A wedding, een huwelijk, dat kan van alles zijn tenslotte.

Als basis heeft Altman een huwelijk in grootse stijl gekozen, zo'n pompeuze

amerikaanse gebeurtenis, die tienduizenden dollars kost die er uit moeten komen ook. De telgen van twee bijzonder rijke families trouwen met elkaar, en dat zal de wereld weten. De eerste beelden van de film zijn dan ook groots, stijlvol en sereen: een kerk met familieleden, bruidsjonkers, bruidsmisjes, een filmploegje zelfs dat het geheel voor de eeuwigheid zal vastleggen, een rode looper, een prachtig in purper uitgedoste hoge kerkvader die de plechtigheid zal verrichten. Als de kamera voorzichtig al de gezichten van de familieleden aftast, begint de bezoeker met een beetje gevoel voor sfeer echter al nattigheid te voelen. Zeker, de buitenkant klopt perfect, die liegt er niet om: er wordt geschreden over het gangpad, er lijkt geen eind te komen aan de allemaal in champagnekleurige dure jurken uitgedoste schare bruidsmisjes. Maar lijkt die ene, Duffy, het zusje van de bruid (Mia Farrow) eigenlijk niet een beetje zwanger? En wat

foto II: Dr. Jules Meecham (Howard Duff) onderzoekt het zwangere bruidsmisje Duffy (Mia Farrow).

ziet Regina Corelli, de moeder van de bruidegom, er ondanks haar schoonheid nerveus en ongezond uit. Maar goed, daar komt de bruid dan toch, aan de arm van haar vader, een parvenuachtig type, die Snooks Brenner, (Paul Dooley) maar hij zal zijn dochter keurig weggeven.

De bruid is bepaald niet mooi, maar je beseft opeens echt met een zwarte komedie te doen te hebben, als ze stralend naar haar vader lacht en om elk van haar tanden zo'n afschuwelijk zilverkleurig korrigerend beugeltje heeft. De hele mooie witte japon kan opeens niet meer, als je die tandjes eenmaal hebt gezien. Haar vader heeft trouwens alleen maar oog voor zijn aanbieder, oudste dochter Duffy. Langzaam maar zeker ontrolt het sprookjesachtige verhaal van de twee rijke families, die der Corelli's en der Brenners, zich als een aaneenschakeling van confrontaties die niemand had vermoed en die de duur opgezette partij langzaam maar zeker doen kapseizen als een slagschip, dat ongemerkt onder water is geraakt.

In tal van kleine scènes blijkt de vader van de bruidegom, Luigi Corelli, hartveroverend gespeeld door voornoemde Vittorio Gassman, in een soort fuik te leven: zijn mooie vrouw werd ndertijd in Italië verliefd op hem, toen hij daar kelner was in een restaurant. Haar moeder moest de man wel laten overkomen, want haar dochter bleek zwanger te zijn. Ze verbond aan het huwelijk echter de voorwaarde, dat nooit iemand van het verleden van de kelner zou weten, en dat nooit één van zijn familieleden een voet over de drempel van haar huis (ze is een echte materfamilias: het paar woont natuurlijk bij haar in haar monumentale huis) zal zetten. Deze oude dame sterft echter op de trouwdag van haar kleinzoon. Om de gasten niet te verschrikken wordt aan-

vankelijk gepoogd dit nieuws geheim te houden. De dokter van de familie, die de dood heeft gekonstateerd, wordt op een wanhopige manier achtervolgd door de moeder van de bruidegom: als hij op het toilet een naald in haar arm drijft, beseft je opeens dat de prachtige vrouw verslaafd is aan drugs. In weer een andere scène komt de zwangerschap van de zuster van de bruid aan het licht: ze zegt dat de vader van haar baby de kersverse echtgenoot van haar zusje is, maar als ze daarover nader aan de tand wordt gevoeld, blijkt ze moeiteloos negentien andere kandidaat-vaders te kunnen opnoemen (de familie woont naast een militaire academie). De vader, die deze dochter altijd aanbade, wil vanaf dat moment niets meer van haar weten.

Dan stapelen de rampen en rampjes zich op elkaar: er komt maar één gast, wat de ceremoniemeesteres (Geraldine Chaplin) tot wanhoop drijft: bovendien is zij hartstochtelijk verliefd op de bruid, en kan niet nalaten het meisje vurig te omhelzen vlak voordat zij vertrekt. Voordien heeft de bruid al een schok te verwerken gekregen, toen ze er getuige van was, hoe haar echtgenoot onder de douche stoeide met zijn vroegere kamergenoot van de academie, die heren boven dames preferereert. Het jongere zusje van de moeder van

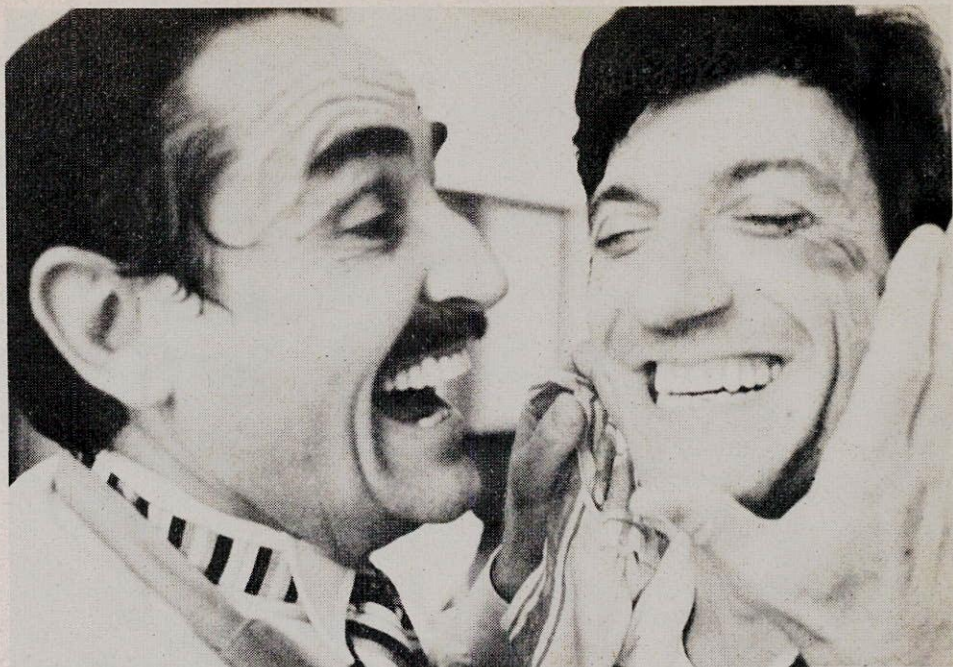

foto I: Luigi Corelli (Vittorio Gassman) begroet zijn jongere broer Dino (Luigi Proietti), als hij beseft, dat hij van zijn gelofte aan zijn schoonmama af is, op echt italiaanse wijze.

de bruidegom is hevig verliefd op de zwarte butler, terwijl de moeder van de bruid opeens het hof wordt gemaakt door de man van een andere zuster van de moeder van de bruidegom.

De rampen kulmineren tot één verschrikkelijke gebeurtenis als blijkt dat de auto van het bruidspaar, een kadootje van de ouders, verongelukt blijkt te zijn. Dan opeens komt er een wederzijdse stortvloed van verwijten op gang. De bruid en bruidegom blijken echter niet de slachtoffers te zijn,

maar een jong stel van de gasten, die de auto gewoon gepikt hadden. Het lijkt al een heel verhaal zo al met al, en als u nu weet dat ik aan het grootste deel van de subtiële, onderhuidse grappen nog niet eens ben toegekomen...

Altman heeft van het heilige instituut huwelijk, zeker van dit soort huwelijken waar de Amerikanen zo gek op zijn, geen steen op de andere gelaten, en op een wijze die voor de goede verstaander zo vermakelijk is dat ik u, of u nu wel of niet van plan bent te trouwen, er zeker naar toe zou willen hebben. Al was het maar omdat alle acht en veertig rollen hun eigen kleur meekrijgen. En dat alleen al is één prestatie van formaat. Veel te weinig ruimte voor deze film, de rest moet u zelf maar gaan ervaren.

Leo van Opzeeland

in 't kort

De Buddy Holly Story

Helemaal niet zo'n bijster boeiend leven om te verfilmen, dat leven van Buddy Holly, die aanvankelijk met zijn rock-and-roll muziek veel tegenstand wekte (zelfs de kerk bemoeide zich ermee), maar die gaandeweg razend populair werd en op het toppunt van zijn roem, 22 jaar oud, bij een vliegtuigongeluk omkwam. Aardig verfilmd, maar gedragen door het werk van Gary Busey, die de hoofdrol vervult, en ook alle songs zelf zingt. Busey is zo'n jongen van het type John Hurt, Randy Quaid, Richard Dreyfuss, Dustin Hoffman, die niet mooi zijn maar het wel helemaal hebben voor de hedendaagse film. Prima rol.

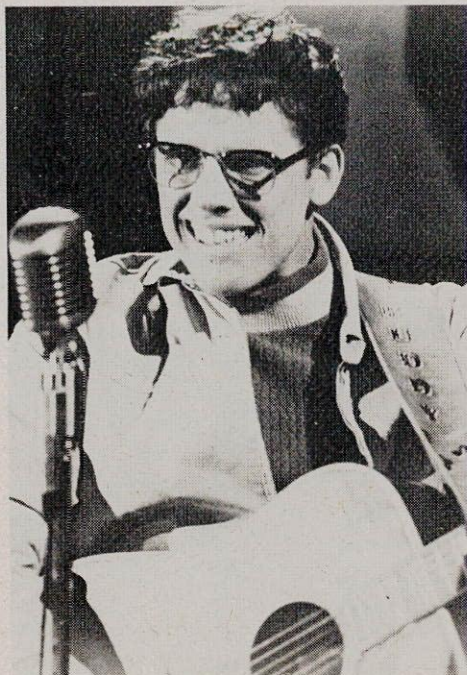

foto III: Gary Busey als Buddy Holly in een geweldig knappe rol, die de film min of meer redt.

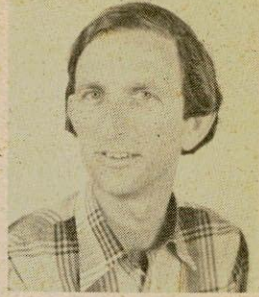
Een vrouw als Eva

Veel bekomentarieerde film van Nouchka van Brakel, die beslist niet onaardig de probleemstelling van een zich emanciperende vrouw, die verliefd wordt op een vriendin en de verwarring die dat voor haar en haar man meebrengt, goed weergeeft. Jammer dat Peter Faber als de echtgenoot weer slecht te verstaan was, en dat de dure lastige Maria Schneider gewoon niet akteren kan. Toch wel de moeite waard, deze nederlandse film.

L.v.O.

gezag: schouderbreed

Het milieuprobleem en zijn konsekwenties

Eric van der Hoeven

Milieugroepen zijn zowel belangen-
groepen, als maatschappelijk geën-
gagede bewegingen. Beter nog: ze
zijn maatschappelijk geëngageerde
bewegingen, doordat ze een belang
verdedigen. Want in het geval van het
milieu gaat het om een belang van i-
eder mens dat behartigd wordt.

Het belang van ieder mens: het belang
van alle ademhalers wordt gediend
met het tegengaan van luchtveront-
reiniging, het belang van allen wordt
gediend met het verdedigen van het
voortbestaan van het menselijk ras,
of met het openhouden van een voor-
uitzicht op een leefbare toekomst. Het
belang van alle voetgangers wordt
gediend met het terugdringen van de
overheersende plaats van met name
de auto. Het belang van alle eters
wordt gediend met het weren van
schadelijke stoffen uit de voeding. Al
deze terreinen behoren tot het gebied
waarop milieugroepen actief willen
zijn. Zij zijn met belangen bezig, en wel
met belangen van ieder mens, en niet
van hun eigen groep alleen. Juist dat
maakt hen tot maatschappelijk geën-
gagede bewegingen.

Hoewel milieugroepen het belang van
ieder mens verdedigen, is het maar al te
duidelijk, dat niet ieder hun aktivitei-
ten steunt. Er zijn nog veel andere be-
hoeften die bevredigd kunnen worden
en veel mensen geven aan zulke belan-
gen de voorkeur. Op de eerste plaats
komt voor velen de voorziening met
konsumptiegoederen: auto's, wasma-
chines, sigaretten, etentjes, vlieg-
vakanties; kortom al die zaken waar-
van de reclame ons steeds weer voor-
spiegelt dat daaruit „het leven” be-
staat.

Fundamenteel

De maatschappelijke plaats van mi-
lieugroepen wordt nu bepaald (ook al
zijn zij zich er niet altijd van bewust)
door hun verwijzing naar basisbelan-
gen, fundamenteeler dan deze partiku-
liere belangen – namelijk het belang
van de verschillende aspecten van een
goed milieu, dat voor een menswaardig
bestaan noodzakelijk is. Wij kunnen
niet leven in gezondheid – ook al heb-
ben we een prima ziektekostenverze-
kering – wanneer kankerverwekkende
stoffen het ademen of eten onveilig
maken. De welvaart van vandaag komt
in een schril daglicht te staan, wanneer
deze de welvaart van toekomstige ge-
neraties om zeep zou helpen, doordat
wij de verscheidenheid van de natuur
niet voldoende intact zouden laten.

**Een goed milieu is geen hobby van
wat freaks, het is een noodzakelijke**

In dit artikel gaat Eric van der Hoeven in op de maatschappelijke kanten van de milieuproblematiek. Hij geeft zijn visie op het milieu-belang dat raakvlakken heeft met tal van andere belangen, zoals werkgelegenheid en veiligheid. En hij gaat in op de positie die zo'n beweging, die opkomt voor basisbelangen, in de samenleving inneemt.

De schrijver is als wetenschappelijk medewerker verbonden aan de universiteit van Groningen. Hij houdt zich daar in het bijzonder bezig met energie-problemen. Daarnaast is hij free-lance journalist. Hij heeft filosofie gestudeerd en trad de laatste vijf jaar op als coördinerend medewerker bij de Vereniging voor Milieudefensie.

„Over het milieu” was ook de titel van het jaarboekje, dat ruim twee jaar geleden werd uitgegeven door ons Buro Hoofdraadsman. Er is nog een zeer klein aantal exemplaren beschikbaar. Belangstellenden kunnen deze (gratis) opvragen bij Buro Hoofdraadsman, Hoofdstraat 84, Driebergen, tel. 03438-2878.

voorwaarde voor het samenleven in gezondheid en vrijheid.

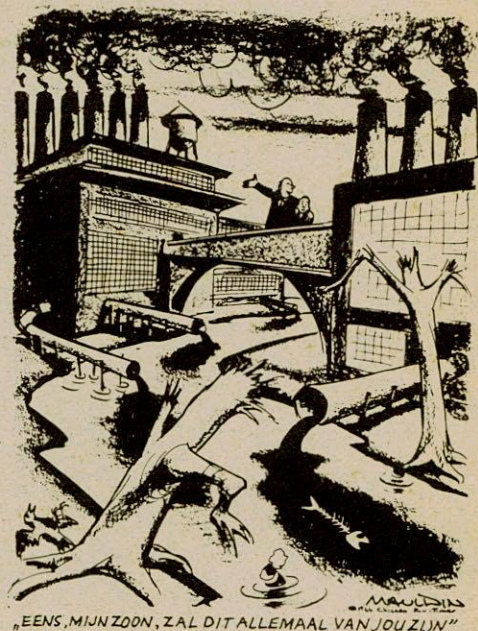
Een goed mi-
lieu is niet de enige basisbehoefte van
de mens. Voeding, kleding, behuizing,
zijn andere voorbeelden. Maar er zijn er
meer. Werkgelegenheid is er een. Een
goede eerste lijn gezondheidszorg en
dito rechtshulp zijn ook basisbehoef-
ten. Veiligheid en gezondheid in al hun
aspecten eveneens. Basisbehoeften
hebben gemeen, dat hun bevrediging
noodzakelijk is voor het samenleven in
gezondheid en vrijheid. Het is van
groot belang, het milieu en andere ba-
sisbehoeften te zien als fundamentele
behoeften. Alleen op die manier kun-
nen ze van bijkomstigheid (we kijken
eerst naar de vereisten van „de ekono-
mie”, en daarna ook nog eens naar de
inpassing in „het milieu”) worden tot
een zaak die alles met de huidige ekono-
mische politiek te maken heeft.

Het gaat zowel bij „de ekonomie” als
bij „het milieu” om behoeften die be-
vredigd moeten worden, sommige
meer fundamenteel dan andere. Vele
milieubehoeften zouden als basisbe-
hoeften een belangrijke rol moeten
spelen bij het formuleren van de doel-
stellingen van het economisch beleid.
Want wat hebben we aan een ekono-
misch systeem dat ons volstopt met
vergankelijke prullen, wanneer ge-
zondheid en een leven zonder angst
ondermijnd worden?

Hebzucht

De economische politiek is echter de
afgelopen dertig, veertig jaar uitdruk-
kelijk op het tegenovergestelde prin-
cipe gebaseerd geweest; basisbelan-
gen moesten worden gediend door ek-
spansie van de privé-konsumptie, het
algemeen belang zou worden verzorgd
door middel van het ontwikkelen van
de hebzucht. Economische expansie
was het wondermiddel voor alle noden
van de mens. Volledige werkgelegen-
heid, opheffen van de woningnood,

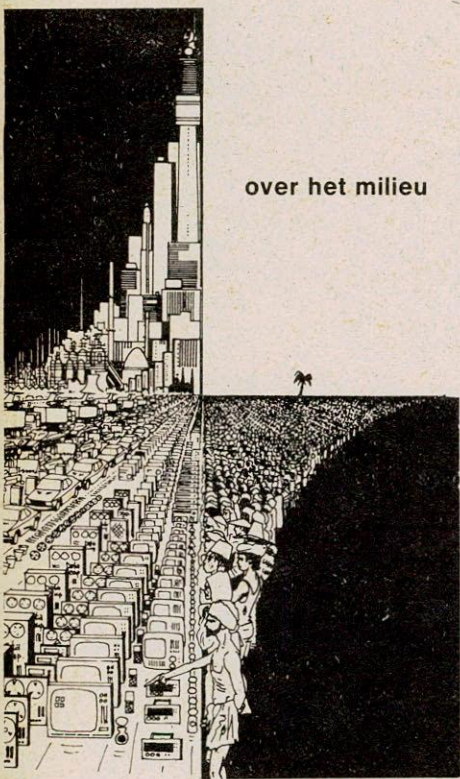
uitbreiding, van het onderwijs, de so-
ciale zekerheid en de gezondheidszorg:
in al zulke basisbelangen zou worden
voorzien in de partikuliere sektor. **Het
milieuprobleem maakt nu akueel, dat
er basisbelangen zijn die niet gediend
kunnen worden met produktiegroei.**
Het milieuprobleem is het probleem
dat eindige natuurlijke hulpbronnen

worden uitgeput – „natuurlijk hulp-
bronnen” ruim genomen: grondstof-
fen, schone lucht, schoon water, sta-
biële ecosystemen, en ook de gezond-
heid van de mens. Hoe men het ook
wendt of keert, economische ekspan-
sie is uiteindelijk niet te rijmen met de
eindigheid van de aardse hulpbron-
nen. . .

De aarde is nu eenmaal eindig. En dat
brengt milieugroepen, die uiteindelijk
op deze stelling teruggaan, tot een po-
sitie in de samenleving, die fundamen-

over het milieu

basisbelangen – voor de vakbond in de eerste plaats de veiligheid en gezondheid van de werknemers – worden bedreigd.

Positieve strategie

Het voorbeeld maakt duidelijk, dat de keuze tussen basisbelangen en belangen in de sfeer van de privé-konsumptie dwars door de huidige maatschappelijke groeperingen heenloopt. Iedereen heeft zowel basisbehoeften, als meer partikuliere behoeften. **En iedereen heeft steeds de vrijheid, te kiezen voor verdergaande bevrediging van zijn basisbehoeften, dan wel van zijn partikuliere behoeften.** Een beweging die voor basisbelangen opkomt ziet in ieder een potentiële medestander – dat bepaalt haar positieve strategie.

De maatschappelijke positie van de milieubeweging wordt bepaald door haar keuze voor basisbelangen. **De aard van het economische systeem van expansie (kapitalistisch of socialistisch), dat onverenigbaar is met de eindigheid van de aardse hulpbronnen, bepaalt dat de milieubeweging daarmee in conflict komt.** In die positie zal de milieubeweging als kristallisatiepunt kunnen dienen voor een nieuwe vorm van maatschappelijk bewustzijn, gericht op het onvermogen van onze samenleving, basisbehoeften te bevredigen. Want het werd al genoemd: ook andere basisbelangen dan het milieu blijven onbehartigd. Is er ooit nog uitzicht op, dat economische expansie tot volledige werkgelegenheid zal leiden?

Ons economisch stelsel heeft ruimschoots de tijd gehad, zijn onmacht bij het oplossen van dit probleem te bewijzen.

En heeft onze maatschappij in de afgelopen twintig jaar ook maar iets bereikt, dat een basisbehoefte heeft bevredigd als de zekerheid, dat er geen atoomoorlog komt? Integendeel.

Wie verder denkt over het thema van de onbevredigde basisbehoeften, waarin de maatschappij in principe wel zou kunnen voorzien, kan ze in zijn eigen leven en eigen omgeving waarnemen. De thema's die steeds weer naar boven komen zijn: werkgelegenheid, veiligheid, gezondheid, een leefbare omgeving, een leven zonder angst voor de toekomst. Zij hebben moeten wijken voor wat met een populair misverstand „de economie” heet; dat wil zeggen de sfeer van de hebzucht.

Derde wereld

Een aantal consequenties van deze opstelling van milieugroepen moet

worden genoemd. De eerste betreft de consequentie voor de houding tegenover de derde wereld. Sprekend over de bevrediging van basisbehoeften is het duidelijk, dat in de derde wereld daaraan minstens evenveel gedaan moet worden als hier. De zorg voor de noden in de derde wereld ligt in het verlengde van de zorg om basisbelangen als het milieu hiër, en omgekeerd. De keuze tegen het economisch expansiemodel hiër houdt bovendien een keuze in tegen dat model daár.

Milieugroepen dienen zich te beijveren voor het tot stand komen van een intermediair ontwikkelingsmodel, tussen overontwikkeling hier en onderontwikkeling daar. Zij kunnen dat ook met een zeker moreel recht doen tegenover vertegenwoordigers van de derde wereld, die vrezen met tweedehands oplossingen afgescheept te worden, omdat milieugroepen zowel in de arme landen, als in de rijke landen, naar zo'n intermediaire ontwikkeling streven. Dit zou een stevige basis moeten bieden voor **gezamenlijke acties van milieu- en derde wereldgroepen.** In de tweede plaats moet worden genoemd, dat deze opstelling van de milieubeweging ook sociale consequenties heeft. Hoewel de aantasting van het milieu ieder basisbelang bedreigt, gebeurt dit toch niet voor ieder in dezelfde mate. Integendeel, de **milieuaantasting schept nieuwe ongelijkheden.**

De ontwikkeling van het autoverkeer bedreigt alle voetgangers, maar in het bijzonder die groepen die toch al niet zelf van de auto genieten – jongeren en ouden van dagen, die duidelijk oververtegenwoordigd zijn in de statistieken van verkeersslachtoffers. Ouden van dagen en gehandicapten worden bovendien door aard en snelheid van het verkeer van de straat verdreven. Luchtverontreiniging en explosiegevaar van fabrieken bedreigen vooral hen, die daar dicht in de buurt wonen; welgestelden kunnen het zich veroorloven, te verhuizen. Lawaai van het verkeer houdt vooral mensen in volksbuurten uit de slaap. Gevaarlijke stoffen bedreigen allereerst de arbeiders die er mee werken.

Nieuwe diskriminatie

Een nieuwe diskriminatie steekt de kop op, die opnieuw de meest kwetsbare groepen in de samenleving treft. De milieubeweging dient vooral deze kwetsbare groepen te hulp te komen. Ook op andere gebied zou een keuze voor deze groep de milieubeweging niet misstaan, namelijk bij haar keuze

*moderne oorlog:
je knop d'r bij houden*

op het gebied van de inkomensmatiging. Verzet tegen economische expansie betekent verzet tegen stijging van het algemene inkomensnivo. Uit onderzoeken is bekend, dat grote inkomensverschillen een belangrijke bijdrage leveren aan het algemene streven naar steeds méér.

De milieubeweging zal dan ook moeten kiezen vóór inkomensmatiging, waarbij de hoogste, en daarna de middeninkomens, aan banden worden gelegd.

Een derde konsekwentie betreft het geringe vertrouwen binnen de milieubeweging in de staat en haar instellingen, zoals die op het ogenblik functioneren. De staat is niet de machtige tegenspeler van het bedrijfsleven, zoals dat door de vroege socialisten werd gezien. Integendeel, de economische politiek heeft de staat tot medespeler gemaakt in het economisch proces. De staat neemt zelfs hier en daar het initiatief bij uiterst dubieuze ontwikkelingen zoals kernenergie, en neemt daarbij via het investeren van risikodragend kapitaal zelf de rol van ondernemer op zich. Geen wonder, dat het vertrouwen in de staatsinstellingen bij de milieubeweging gering is.

Waar het maar mogelijk is, streeft de milieubeweging vergroting na van de direkte invloed van de betrokkenen in de samenleving; zij streeft naar een direkte democratie.

Al met al leiden deze gedachten tot een ambitieus programma, dat voortvloeit uit de aard van het belang dat de milieu-organisaties verdedigen. Verwezenlijking van zo'n program vereist het slechten van traditionele barrières – met name die tussen links en rechts. Zowel binnen „links” als „rechts” zijn er immers toonaangevende krachten, die sterk hechten aan het groeimodel van de ekonomie. Maar ook zijn er aan beide zijden vleugels te vinden, die beseffen dat de onbevredigde basisbehoeften een veel groter probleem vormen dan nog onbevredigde partikuliere behoeften.

Kristallisatiepunt

De milieubeweging kan, zoals gezegd, het kristallisatiepunt vormen van een bredere beweging, die het bevredigen van basisbehoeften voorop stelt. Deze beweging zou daarmee uit het betrekkelijke isolement treden, waarin zij de afgelopen jaren heeft verkeerd – als was zij inderdaad een „belangen-groep” in de beperkte zin van het woord. Maar de milieubeweging kan die positie alleen gaan innemen, wanneer de elementen uit de links-rechts scheiding zorgvuldig uit de probleemstelling worden verwijderd, en in theorie en strategie het belang van het milieu en andere basisbelangen voor ieder mens wordt benadrukt. Haar rol in de samenleving begint nog maar net. Zal zij in deze rol groeien?

Wilhelm Busch

voorloper der striptekenaars

Zelfportret

De duitse kunstenaar, tekenaar, schilder en dichter Wilhelm Busch, heeft een wereldwijde bekendheid gekregen door grote, vrolijke en satirische prentenverhalen, die in onze tijd strips genoemd zouden worden. Het allerbekendste verhaal is „Max und Moritz”, dat in ongeveer 30 talen en dialecten is vertaald, als toneelstuk, film en ballet is bewerkt, behoort tot één van de beroemdste tijdloze boeken voor kinderen, maar zeker ook voor volwassenen.

Jeugd

Wilhelm Busch werd in 1832 in Wiedensahl in het koninkrijk Hannover, als oudste van 7 kinderen van de handelaar Friedrich Wilhelm Busch, geboren. In 1847 begint hij aan de studie van ingenieur, afdeling machinebouw, in de stad Hannover aan de polytechnische school, die hij echter in 1851 beëindigt. Op deze school maakte hij in zijn werkschriften natuurgetrouwe portretten van zijn professoren. Mede door de raadgevingen van zijn vrienden wil Wilhelm zijn talenten als tekenaar en schilder verder ontwikkelen en gaat lessen volgen aan de kunstacademie in Düsseldorf.

Een jaar later bezoekt hij zeer enthousiast de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Antwerpen. Aan zijn ouders schreef hij: „Ik maak het hier in Antwerpen bijzonder goed en kan mij er nooit genoeg over verheugen, dat ik mijn schilderstudie hier begonnen ben. In elk geval steek ik hier in een half jaar evenveel op, als ik in Düsseldorf in een vol jaar geleerd zou hebben”.

De aanraking met de noord- en zuid-nederlandse schilderkunst (o.a. Rubens, van Dijk, Brouwer, Teniers en later Frans Hals) was beslissend voor de kunstschilder Wilhelm Busch. Eerder dan zijn bedoeling was moest hij Antwerpen wegens ziekte verlaten. München wordt de stad, waar hij zich vestigt en vele jaren blijft wonen. Ook volgt hij hier nog lessen aan de Münchener Akademie, omdat hij bezeten is van de wens schilder te worden. De schilderijtjes van Adriaan Brouwer, waarvan er een aantal in de Münchener Pinakotheek hangen, bewondert hij vele malen.

Prentenreeksen

In weerklink op de engelse humoristische bladen werd in 1844 in Duitsland het weekblad de Fliegende Blätter opgericht, waaraan Pocci (beïnvloed door Töpffer), Spitzweg en bovenal Wilhelm Busch (vanaf 1858) medewerkten. Ook de Mühener Bilderbogen, uitgegeven door Kaspar Braun, plaatste regelmatig zijn bijdragen. Schilderen deed hij maar weinig, zoveel te meer tekende

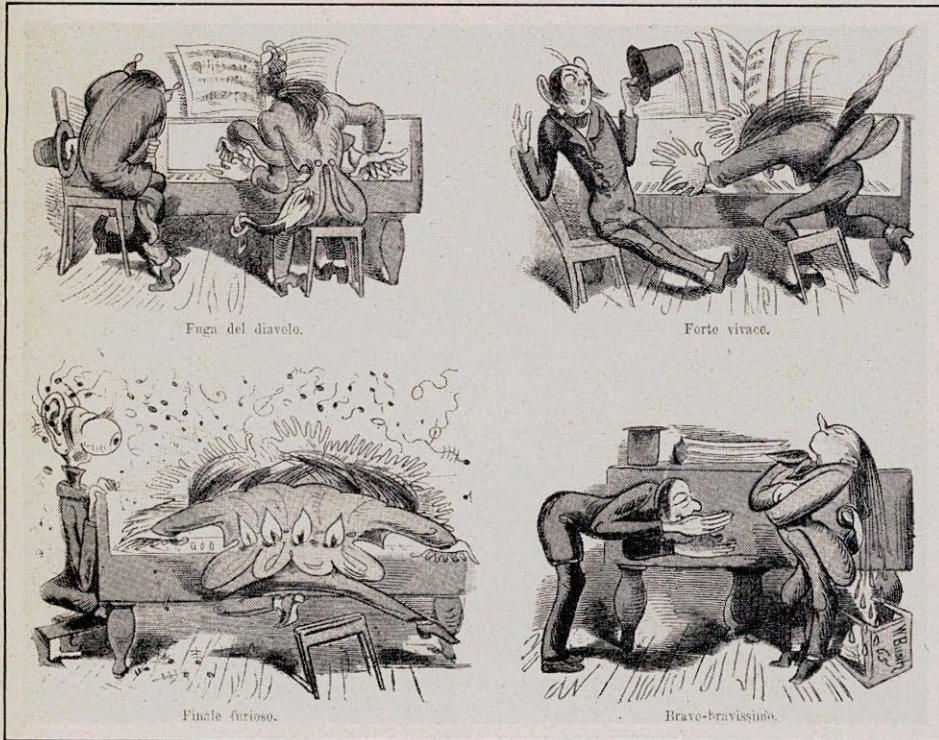
Kegelende jongeman, na 1870

„De één draagt hout,
De ander warmt zich er-
aan.”

Wilhelm Busch

Vier tekeningen aan de piano

Wilhelm Busch weer te voorschijn ge-
haald en het zijn vooral de prachtige
prenten, die hij voor zijn verhalen te-
kende, die allerwegen bewondering
afdwingen. Ze zijn dan ook een lust
voor het oog deze vermakelijke kleine
handelingen en gebeurtenissen, die
vaak van diep levensinzicht getuigen.

Verborgene kunstschilder

Het moet u verbazen tot nu toe niets
van zijn vorderingen op het gebied van
de schilderkunst vernomen te hebben,
hoewel hij verschillende academies
had bezocht. Hij heeft wellicht geleefd
in de gedachte dat zijn schilderijen niet
zo veel bijzonders waren. Daar aan-
vankelijk zijn Bildergeschichten veel
tijd opeisten en de verdiensten goed
waren, heeft hij vele jaren daaraan ge-
geven. Driemaal was hij er op uit ge-
trokken om de kunst van schilderen
machtig te worden, driemaal was het
volgens hem mislukt.

Busch heeft alles gedaan om zijn bij-
drage tot de geschiedenis van de 19de
eeuwse schilderkunst te verdonkere-
manen.

Zijn meeste schilderijen ontstonden in
de jaren 1854-1895. Ze zijn tijdens zijn
leven nooit tentoongesteld. Door het
ingrijpen van een neef heeft Busch zijn
800 schilderijen en schetsen niet ver-
brand. Toen in 1908, het jaar van zijn
overlijden, een eerste tentoonstelling
in München werd gehouden, zei de 28-
jarige schilder Paul Klee zeer enthousi-
ast: „Een aantal van deze schilderijen
horen in een museum!” Vooral die
waarop kerels in rode jassen stonden
afgebeeld, bewonderde Klee in het bij-
zonder.

In 1872 vestigt Busch zich voorgoed in
zijn geboorteplaats Wiedensahl.

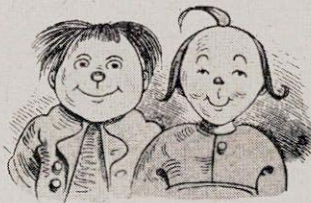
In de loop der jaren wordt al zijn werk
ondergebracht in het Wilhelm Busch
museum in Hannover. Van hier uit
worden tentoonstellingen georgani-
seerd, zoals in 1977 in Luik, Brussel en
Antwerpen. Het beeld van een aardige,
grappige humorist is in onze tijd gelij-
delijk uit ons bewustzijn verdwenen.
Friedrich Bohne schrijft in zijn voor-
woord tot een overzicht van Busch' werk:
„We moeten inzien dat Busch
een meester was van de ironie met be-
hoorlijk wat diepgang en met een flink
ontwikkelde zin voor de sombere zijde
van het leven. Hij liet geen middel on-
gebruikt om de waarheid zonder franje
en langs zijn neus weg te zeggen, de
gehele waarheid, welteverstaan en
vaak de bittere waarheid.”

En dat was zijn bijzondere betekenis
als kunstenaar!

Jan Kooijman

Wilhelm Busch Max en Maurits

Voor Nederland opnieuw
bewerkt door Bertus Aaffjes

Voorpagina van Max en Maurits

hij zijn Bildergeschichten, die een
enorme weerklank vonden. Kortgele-
den verscheen bij Prisma Verlag
G.m.b.H., Güterloh „Sämtliche Bil-
dergeschichten”, een fors boek, groot
544 bladzijden met 3380 tekeningen,
een enkele maal in kleur. De onder-
schriften zijn in dichtvorm op een en-
kele na.

Bekende en minder bekende strips
volgen elkander in een bonte rij op. Na-
tuurlijk Max und Moritz, Der Fuchs,
Die fromme Helene (een nogal gortig
verhaal), Mahler Klecksel, Fipps der
Affe, Plisch und Plum en nog vele an-
deren. Van de korte vertellingen
(plaatjes die in de Mùchener Bilderbo-
gen zijn verschenen) kwamen er een
aantal bij diverse uitgeverij uit in boek-
vorm, tot in 1871 een kontrakt werd
afgesloten met Otto Bassermann, in
wiens uitgeverij Wilhelm Busch alle
beeldverhalen, gedichten en proza-
stukken publiceerde. Elk jaar ver-
scheen een nieuw deeltje.

In zijn strips worden de mensen die er
in optreden op alle mogelijke wijzen
gekweld. Een vrolijke avond in een ca-
fé sleept allerlei ellende mee, kwajon-
gensstreken lopen altijd slecht af. (Max
und Moritz). Dit pessimisme, dat diep
verankerd was in Busch' wezen uitte
zich in een wantrouwen tegenover het
leven.

In onze tijd, nu de stripcultuur hoogtij
viert, heeft men tal van verhalen van

PSU-stukken:
vechtjassen en lolbroeken

Een vlucht regenwulpen

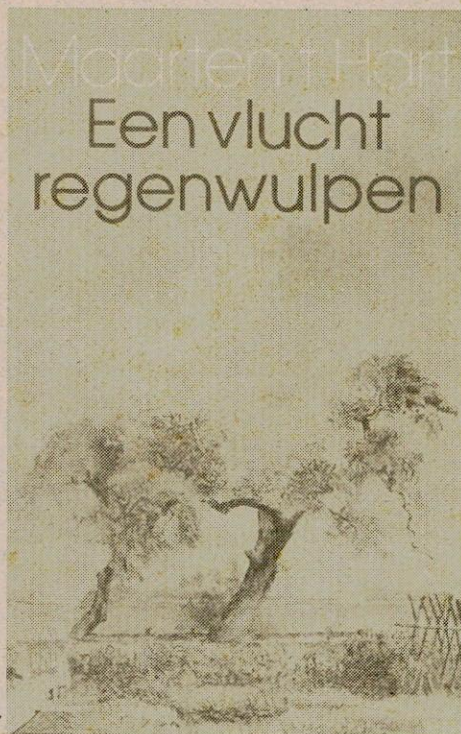
Jaren geleden las ik 'Nooit meer slapen' van Willem Frederik Hermans. Als ik daar nu aan terugdenk heb ik weer het gevoel dat ik onder de muggen zit, krijg ik opnieuw de neiging driftig om mij heen te slaan. Onlangs las ik de roman 'Een vlucht regenwulpen' van Maarten 't Hart. En nu al weet ik dat ik mij over een aantal jaren nog kwaad zal maken op die twee ouderlingen die zo hoog nodig met een vrouw die aan keelkanker lijdt een psalm moeten zingen. Toch overkwamen mij soortgelijke situaties zelf niet.

Herkenning

Waardoor dan niettemin zowel bij Hermans als bij 't Hart dat geraakt worden; dat op bijna magische wijze in „beweging” komen? Zou literatuur toch iets geheimzinnigs zijn? En hebben schrijvers iets bovenmenselijks? Het tegendeel is het geval. Een schrijver kan de werkelijkheid nog zo vervormen en vertekenen, zijn verhaal blijft uiteindelijk verre van mysterieus. Dat wat wij lezen gaat zelfs maar al te dikwijls méér over onszelf dan wij zouden wensen. En het onbehagelijke gevoel ter hoogte van de maagstreek tijdens het lezen of de benauwende stilte na afloop heeft dan ook met niets anders te maken dan met de herkenning. Het herkennen van wanhoop, eenzaamheid, agressie, wreedheid, irritatie, etc. Vandaar dat in wat voor ver gebied of in welk merkwaardig milieu het verhaal ook speelt: de personages zijn niet af te doen met „typische boekenfiguren”. Daarmee leiden wij onszelf om de tuin. Hetzelfde als na het zien van een beklemmende film opmerken „maar het is gelukkig niet echt gebeurd...”

'Een vlucht regenwulpen' laat nauwelijks ruimte voor zo'n truc. En dat terwijl daarvoor bij eerste indruk toch wel aanleiding lijkt te zijn. Immers het feit dat de hoofdpersoon Maarten, zoon van een eenvoudige tuinder, reeds op 30-jarige leeftijd professor in de biologie is komt nu ook weer niet elke dag voor. Evenmin dat een man op die leeftijd met geen enkele vrouw een relatie aandurft omdat hij nog steeds geobsedeerd wordt door een meisje dat hij eens op de middelbare school ontmoette. Bovendien blijft dit niet beperkt tot alleen maar vrouwen; iedere vriendschap blijkt voor hem zo goed als onmogelijk.

Maar zó kan en mag 'Een vlucht regenwulpen' niet worden samengevat. Op die manier wordt er namelijk aan dit boek beslist tekort gedaan. Het

boek geeft daarvoor té indringend de invloed van de jeugd jaren weer.

Ademloos gadeslaan

Als kind groeit Maarten bijkans volledig geïsoleerd op. Vader en moeder zijn streng calvinistisch. Alles wat iets met de „wereld” te maken heeft wordt hem verboden. Is zondig. Hard werken en de bijbel, daar gaat het in het leven om. Als Maarten naar de lagere school gaat is er de hoop dat hij zich minder eenzaam zal voelen. Het blijkt een illusie. Zijn pleinvrees, zijn opvallend hoge cijfers én de speciale bescherming van de hoofdonderwijzer, versterken het isolement alleen maar. „Generaal”, noemt die meester hem. Omdat hij de enige in de klas is met verstand. De rest zijn allemaal „voddebalen, hersenloos vullis”. De man kan het weten. Eens was hij kapitein in het leger. Een tijd die nooit meer terugkomt. En dat is jammer. Want als hij één keer ooit echt geleefd heeft dan is het wel gedurende de vijf oorlogsdagen in 1940. Elke dag verschijnt de meester trouw in uniform op school. De klas regeert hij als een waardig militair. Bij binnenkomst 's morgens roept hij: „Geeft... acht”, waarna iedereen recht op gaat zitten met de armen over elkaar. Het zingen van een psalm en het dagelijks gebed sluit hij af met een: „op de plaats rust”. Daarna volgt het bijbellezen. Na de lagere school gaat Maarten (op

voorspraak van de hoofdonderwijzer naar de HBS. Op één vriendje na verloopt het hier aanvankelijk niet veel anders. Totdat hij Martha ontmoet... Of beter gezegd: Martha ziet. Hij praat nauwelijks met haar. Hij durft het niet. Des te meer kijkt hij naar haar; slaat hij haar ademloos gade. „Ze was bijna een droombeeld. Als je naar haar keek, kon je haast niet geloven dat je wakker was en in de gang stond”. Of een dergelijke adoratie verstandig is of niet, wat doet het ertoe. Het maakt de eenzaamheid dragelijker. Zoals ook: het eindelijk genieten van de natuur en de liefde voor zijn moeder.

Afzien

Echter moeder sterft: „... Aan het eind van de middag richt ze plotseling haar hoofd even op en twee korte zuchten ontsnappen haar en haar hoofd glijdt opzij en op hetzelfde moment zie ik een vlucht regenwulpen voorbij gaan boven het donker. Regenwulpen zijn zo zeldzaam, zo bijzonder dat ik naar het raam toe wil rennen om ze beter te kunnen zien maar ik doe het niet, ik denk alleen maar: ze is gestorven op het moment dat de regenwulpen overkwamen en die gedachte troost me, vreemd genoeg...”

Martha ziet hij nog eenmaal. Op een reünie van de HBS. Zij is getrouwd en heeft kinderen. Ditmaal durft hij haar wel de hand te drukken, maar hij weet dat hij het de rest van zijn leven zal moeten doen met de herinnering aan haar gezicht. En dat de vrouw die op haar lijkt hem weer zó angstig zal maken, dat hij haar niet zal durven aanspreken. Het zusje van Martha brengt hierin geen verlichting. Integendeel. „... Zij leek erop maar was het niet. Ik heb nu kunnen vaststellen dat de kwelling van het bijna gelijken erger is dan de kwelling van het nooit meer zien...” De afspraak die hij met haar heeft schrijft hij af.

Naarmate het boek vordert wordt duidelijk dat Maarten gedoemd is altijd alleen te zijn. Ook met zijn dwanggedachte. Bang dat er iets noodlottigs zal gebeuren.

Gelukkig is er nog de wetenschap. Daarin is hij iemand. En ook de natuur is er nog. Maar het belangrijkste is wel dat hij ten slotte bij zichzelf ontdekt dat

Maarten 't Hart

Het wonder Stan Getz

hij nooit zal kunnen leven als anderen...

Hij komt tot deze ontdekking na een kongres in Zwitserland waarbij hij als wetenschapper bewonderd wordt maar als mens net zo stuntelt als in zijn jeugd. Niets lijkt veranderd. Dit is echter schijn. Want het dodelijke ongeluk dat hij vóór zijn vertrek naar Zwitserland vreesde overkomt hem niet. Tijdens een bergtocht valt hij net niet naar beneden. Daardoor accepteert hij o.a. dat één van de vrouwelijke kongresgangers (weer) niet voor hem maar voor een ander kiest. Hij begrijpt het. „Leven begrijpen door afzien van leven”.

De **aanvaarding** dus van het isolement, de eenzaamheid. Een bijzonder menselijk gebeuren. Mede door de indrukwekkende eenvoud van stijl waarin 'Een vlucht regenwulpen' is geschreven. Een boek dat zelden blijft steken in de privé-problematiek van de schrijver maar juist van het begin tot het einde in zijn gewoonte „van” de lezer is.

Dick Zaal

Maarten 't Hart: Een vlucht regenwulpen; Uitg. De Arbeiderspers. Prijs f 19,90.

De hoestekst is zo ongeveer het meest arrogante geschrift van een jazzmusicus dat ik ooit las: "... Ik streef bijna dwangmatig naar muzikale perfectie... Daarom probeer ik mijzelf te omringen met uitsluitend de allerbeste mensen... Het is waarschijnlijk niet toevallig dat de meesten daarvan ook mijn vrienden zijn geworden... Ik volgde mijn instinct, dat me op muzikaal gebied tot nu toe nog nooit in de steek heeft gelaten... God weet dat ik waarschijnlijk meer populariteitsverkiezingen heb gewonnen dan wie ook, dank u wel - maar er wordt te veel gewicht aan dat soort dingen gehecht..."

Geen echt aardige man, kortom, maar wie het dubbelalbum **Stan Getz: Another World** (CBS 88315) opzet, ontdekt al snel dat die op het eerste gezicht mateloze pretentie ruimschoots wordt waargemaakt. Op zijn 52ste speelt tenorsaxofonist Stan Getz met meer inzet dan menige twintiger, en dat is weinig minder dan een wonder als je zijn turbulente loopbaan in aanmerking neemt.

Precies vijftwintig jaar geleden, in april 1954, stuurde Getz een ingezonden brief naar het jazzblad *Down Beat*, waarin hij op de meest nederige wijze zijn ekskuses maakte voor zijn recente gedragingen. Radeloos geworden door zijn heroïneverslaving had hij in Seattle op onbeholpen wijze geprobeerd een apotheek te overvallen en was hij in de gevangenis beland.

"Ik heb veel dingen te zeggen, buiten ekskuses, spijt en beloften," schreef hij. "Beloften van mij betekenen op dit moment niets; wat telt zijn mijn daden vanaf het moment dat ik vrij kom... Ik realiseer me dat wat ik gedaan heb, de jazzmuziek in het algemeen schade heeft berokkend. Te zeggen dat het me spijt is lang niet genoeg. Wat ik gedaan heb, kan ik ook niet afschuiven op de pressie waaraan creatieve muziek in dit land blootstaat."

De positie van de jazz in de Amerikaanse samenleving mag dan geen ekskus voor Getz' daden zijn geweest, een verklaring was het wel. Afkomstig uit een armoedig joods milieu in New York, werd hij op zijn vijftiende al beroepsmuzikant. Het was 1942, veel gerenommeerde musici waren opgeroepen voor het leger en zodoende maakte Getz een bliksemkarrière. Vóór zijn twintigste was hij al solist bij de bands van Jack Teagarden, Stan Kenton, Jimmy Dorsey en Benny Goodman geweest en verdiende hij handenvol geld. De stap naar het heroïnegebruik was voor een tiener in die situatie (elke

avond optreden en dan snel de bus in naar de volgende **one-night-stand**, omringd door oudere jazzgroten die zich met drugs en alcohol op de been hielden haast onvermijdelijk.

Het mag een wonder heten dat Getz het meer dan tien jaar volhield vóór hij in 1954 instortte, maar een nog groter wonder is dat hij zich in de twee jaar die volgden geheel van de drugverslaving wist te bevrijden en ongebroken doorging met muziek maken. Kommersieel gezien maakte zijn carrière in de jaren zestig en zeventig ups en downs door. Miljoenensuccessen tijdens de bossanova-rage (zijn hit **Desafinado**, de platen met zangeres Astrud Gilberto) werden afgewisseld door periodes dat Getz niet eens een vaste groep kon onderhouden en links en rechts met plaatselijke begeleiders moest optreden.

Maar wat er ook gebeurde, Getz wist steeds een eigenzinnig soort integriteit te handhaven en hield tegelijk een open oog voor nieuwe muzikale ontwikkelingen. Je kunt niet zeggen dat hij zich ooit door de mode heeft laten leiden, maar hij volgde wel zeer opletend de activiteiten van jongere collega's, voortdurend gespitst op vernieuwingen die hij op zijn eigen manier in zijn eigen muziek kon verwerken.

Wat dat betreft is **Another World** een waardige synthese van de jazzontwikkeling van de laatste twintig jaar (de radikale avant-garde uitgezonderd). Getz werkt op dit dubbelalbum met vier jonge begeleiders, die elk een eigentijds element inbrengen: Efrain Toro de **latin-percussion**, Andy Laverne de harmonieën à la McCoy Tyner en de elektronika (zelden zo sober en functioneel toegepast als hier), Mike Richmond de moderne verworvenheden van de kontrabas, en Billy Hart de veelzijdige ritmiek van Elvin Jones en Tony Williams.

Daaroverheen triomfeert de tenor van Stan Getz: soms lyrisch-juichend als twintig jaar geleden (**Sum Sum**), soms onstuitbaar energiek (**Club 7 and other places**) en soms met een onverwacht soort bijterigheid (**Pretty City**). Het titelstuk van het album, waarin Getz op zijn eentje experimenteert met een **Moog Echoplex**, is de enige minder geslaagde vertolking. Maar ook dat nummer geeft blijk van Getz' onverminderde zucht tot muzikale avonturen en dat geeft alleen maar hoop voor de toekomst.

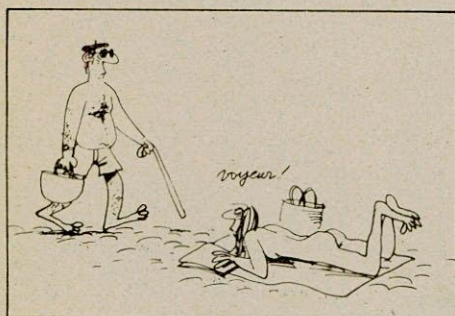
Bert Vuysje

hoofdofficiëren:
balkenbrij

boeken bladen brochures

De gefrustreerden

Voor de liefhebbers van de maatschappij-kritische strip verscheen bij de uitgeverij Espee/Van Gennep het stripboek: „De gefrustreerden” van Claire Bretecher. Het is een verzameling strips die voor het eerst gepubliceerd werd in de „Nouvel Observateur”. In Nederland verschenen ze

eerst in het stripblad „Gummi” en later ook in „De Nieuwe Revu”.

De strips zijn zeer geschikt voor lezers die om hun eigen domheden, inkonsequente opvattingen, mentaliteit en gedragingen willen en durven lachen. Claire Bretecher: *De gefrustreerden*. Uitg. Espee/Van Gennep te Amsterdam. Prijs f 8,90.

De muiterij op de Zeven Provinciën

Deze legendarische en catastrofale gebeurtenis vond plaats in 1933 en eindigde na een reeks misverstanden met het verkeerd gooien van een bom uit een nauwelijks bruikbaar vliegtuig op een van ouderdom nagenoeg onbruikbaar oorlogschip. Resultaat 23 doden.

In alle publikaties over de muiterij, ongeacht politieke kleur, wordt een van de belangrijkste rollen toegekend aan Maud Boshart, in 1933 korporaalmachinist op de Zeven Provinciën. Aan de linkerkant zag men Boshart als een held, aan de andere kant leefde de stellige overtuiging te doen te hebben met een van de gevaarlijkste vijanden van staat en maatschappij. In wetenschappelijke publikaties wordt hij verschillend gewaardeerd, maar steeds als een onmisbare bron geciteerd.

Boshart schreef een persoonlijk verslag van de gebeurtenissen, bovendien een verweer en een politieke analyse. Hij voltooide dit heldere werk in 1937 nadat hij was vrijgelaten uit de gevangenis (hij was veroordeeld tot tien jaar gevangenis, maar kreeg in 1937 amnestie vanwege de verloving van prinses Juliana). De Arbeiderspers durfde de uitgave in het geladen politieke klimaat van die dagen niet aan. Zelfs na

de oorlog, in 1957, greep het kabinet-Drees in, toen de VPRO in een programma Boshart op het scherm wilde laten verschijnen. Door deze uitgave wordt – na ruim 40 jaar – Boshart, laat maar alsnog recht gedaan.

Maud Boshart: *De muiterij op de Zeven Provinciën*. Uitg. Bert Bakker. Prijs f 16,50.

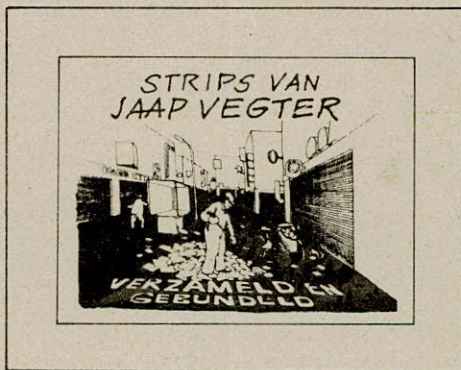
Strips van Jaap Vegter

Al jaren verschijnen van Jaap Vegter strips in uiteenlopende periodieken (o.a. de *Tijd* en *Sekstant*). Al eerder werd zijn werk gebundeld. Onlangs verscheen er weer 'n nieuwe bundel van zijn strips bij de uitgeverij Bert Bakker onder de titel „Strips van Jaap Vegter – Verzameld en gebundeld”.

Zij strips geven een beeld van z'n tijd. Het zijn beangstigend cynische en ontmoedigend pessimistische strips. Slechts 'n straaltje hoop gloort er nog in zijn werk. Want uiteindelijk heeft geen mens een hart als een moordkuil. Als je zijn bundel doorbladert lijkt het veel op een familiealbum.

Zo'n beetje alle dingen van de afgelopen tijd komen in z'n strips terug: chaos in het verkeer, Vader Abraham, maar ook Lubbers, kernenergie, TV-programma's, Wibo van der Linde enz.

Sommige mensen willen altijd graag weten wat voor persoon er nu eigenlijk achter zo'n tekenaar schuilt. Jaap Vegter hult zich wat dat betreft in een waas van geheimzinnigheid.

Eindigde hij een vorige bundel met „De ellende met mij is, ik heb nooit een behoorlijk vak geleerd”, deze keer staat er op de achterkant (bij een man die een kaart uit een kaartenbak haalt) „Vegter? Hoe spel je dat?”. Je bent als lezer dus helemaal op z'n tekeningen aangewezen. Maar daar zijn ze dan ook goed genoeg voor.

Jaap Vegter: *Verzameld en gebundeld*. Uitg. Bert Bakker Prijs f 9,—.

Wapens groeien niet aan bomen

Er verschijnen heel wat boeken en brochures over de problematiek van bewapening en ontwapening, maar zelden treft men een werk aan dat een niet onderlegd, maar geïnteresseerd, publiek op zo vlotte manier binnenleidt, in dit probleemgebied, als met dit boek van Mark Heirman het geval is. Heirman is reeds jaren actief binnen de vlaamse sekte van de R.K. Vredesbeweging Pax Christi.

Haast verhalenderwijs maakt de lezer kennis met de problematiek van oorlog en vrede, de wereld van slagvelden en soldaten, van burgers en strategen. Tegelijkertijd behandelt de auteur een stuk geschiedenis, namelijk die van vrede en ontwapening, zowel op het vlak van staten en internationale instellingen als op dat van bewegingen en buiten-parlementaire organisaties. Wie meer wil weten over de vredesbeweging krijgt in dit boek ruime documentatie. „Wij kunnen en mogen niet machteloos toezien” is Heirman's credo. De titel „Wapens groeien niet aan bomen” dekt de inhoud van dit boek dan ook volledig.

M. Heirman: *Wapens groeien niet aan bomen*. Reinaert-uitg. Zele (België). Prijs f 15,90.

SEKS & RELATIES

Informatie die de volwassenen jou onthielden

Deze informatie bestaat uit de hoofdstukjes:

- Kees ontdekt de kittelaar, maar niet dankzij paps en mams.
- Zelfbevrediging: lekker en handig
- Met de ware liefde kom je nooit in bed
- Het mooiste wat er is, is trouwen... ja, ja!
- Verkering: heel gezellig met z'n tweetjes op een rots
- Dat geneuk altijd...
- Kerels... nee, geef mij maar een pot
- Waarom niet solo door het leven?
- Zonder "middel" gaat er niemand uit de kleren

Na achttien bladzijden tekst volgen nog zestien bladzijden praktische tips o.a. boeken, films, toneel. Bovendien bevat het boekje adressen van Rutgerhuizen, PZUG-buro's, hulpdiensten, NVSH en nog veel meer. Te bestellen door overmaking van f 5,20 (inkl. portokosten) op gironummer 4014750 t.n.v. Serviceburo Zuid Holland, te Rotterdam.

Wim Heij

Jeugd erft niet zo'n fijne wereld

Hoe ziet de wereld eruit die de volwassenen van nu nalaten aan hun kinderen? Niet fraai volgens degenen die de Unesco bijeenriep voor een rondetafelgesprek over die vraag. Onder hen waren geleerden (drie Nobelprijswinnaars), kunstenaars, politici en opvoedkundigen. Om er enigen te noemen: Aurelio Peccei van de Club van Rome, prinses Caroline van Monaco, romanière Han Suyin, bestsellerauteur Alvin Toffler (Future Shock), schilder Victor Vasarély en neuroloog prof. José Delgado. De toon voor het gesprek van deze ruim dertig persoonlijkheden werd al aangegeven door mevrouw Estefania Aldaba-Lim die in het sekretariaat-generaal van de VN verantwoordelijk is voor het **Jaar van het Kind** waartoe de volkerenorganisatie 1979 heeft uitgeroepen. Zij legde een aksent op de armoe en misère van miljoenen kinderen en stelde vast dat de helft van alle sterfgevallen elk jaar kinderen beneden de vijftien jaar betreft.

Aan het eind van een driedaagse bespreking stelden de deelnemers aan het rondetafelgesprek zich achter een rapport dat de acteur en schrijver Peter Ustinov had opgesteld. Daarin stelt hij vast dat de toekomst van onze kinderen net zo onze verantwoordelijkheid is als onze eigen toekomst. Het is hem duidelijk dat de toestand van de wereld weinig verbetering toont ondanks de hoop die als altijd op de wetenschap wordt gesteld om oplossingen te vinden voor onze problemen. Met name verontrustend is de uitbreiding van de bewapening zoals die niet eerder in de geschiedenis is voorgekomen en die nu inhoudt dat de gemiddelde burger jaarlijks twee weken verdiensten daarvoor afdraagt. Een kwart van allen die wetenschappelijke arbeid verrichten doen dat ten behoeve van de wapenindustrie. Ustinovs rapport stelt verder vast dat de ongelijkheid tussen de bezittende en niet-bezittende landen steeds toeneemt en dat een economische overheersing de vroegere militaire en koloniale overheersing heeft afgelost, waarbij wordt gekonstateerd dat de sterke mogendheden hun inflatie exportereren.

„Steden groeien in een tempo dat laat verwachten dat de helft der wereldbevolking erin zal leven in het jaar 2000. Op datzelfde tijdstip zal het aantal werklozen één miljard zijn als de huidige tendens zich voortzet”, konstateert de rondetafel met Ustinov, die voorts schrijft:

„Een ineenstorting van de morele opvattingen zowel bij individuen als bij gemeenschappen werd door vele sprekers betreurd en voorzichtig werden enige oplossingen gesuggereerd die uiteenliepen van een terugkeer tot de ethische principes van de godsdienst tot de mogelijkheden om voor positieve en konstruktieve doeleinden in te grijpen in de menselijke geest. Maar de meeste steun kreeg over het algemeen als praktisch voorstel een beroep op het bewustzijn van de mensen. Door informatie kan opinie kracht ontwikkelen, zoals dat ook gebeurd is ter verdediging van de rechten van de vrouw en ook van de natuur.”

UNESCO NIEUWS NO. V-1978.

Goed dat Natuurmonumenten niet iedereen z'n zin geeft!

Een affiche om op te hangen. Een affiche ook om over te praten. Want wat zie je?

Je ziet dat de mensen allemaal wat anders in dat ene stukje bos willen. De een zal daarbij vinden dat het echt noodzakelijk is wat hij wil, de ander dat het gewoon leuk is wat hij van plan is. Een derde zegt dat het echt niet anders kan en een vierde dat je in het bos toch wel iets mag.

Maar het is duidelijk: alles bij elkaar wordt het veel te veel. De natuur kan er niet tegen. De dieren verdwijnen en op den duur ook veel zeldzame planten. Zo gaat soms het mooie, het bijzondere van heel zo'n bos verloren.

Deze affiche is maar een voorbeeld. Er zijn ook zulke prenten te maken van de duinen, de heide, de plassen en moerassen. Want ook dáár willen de mensen allerlei dingen tegelijk waar de natuur op den duur niet tegen kan.

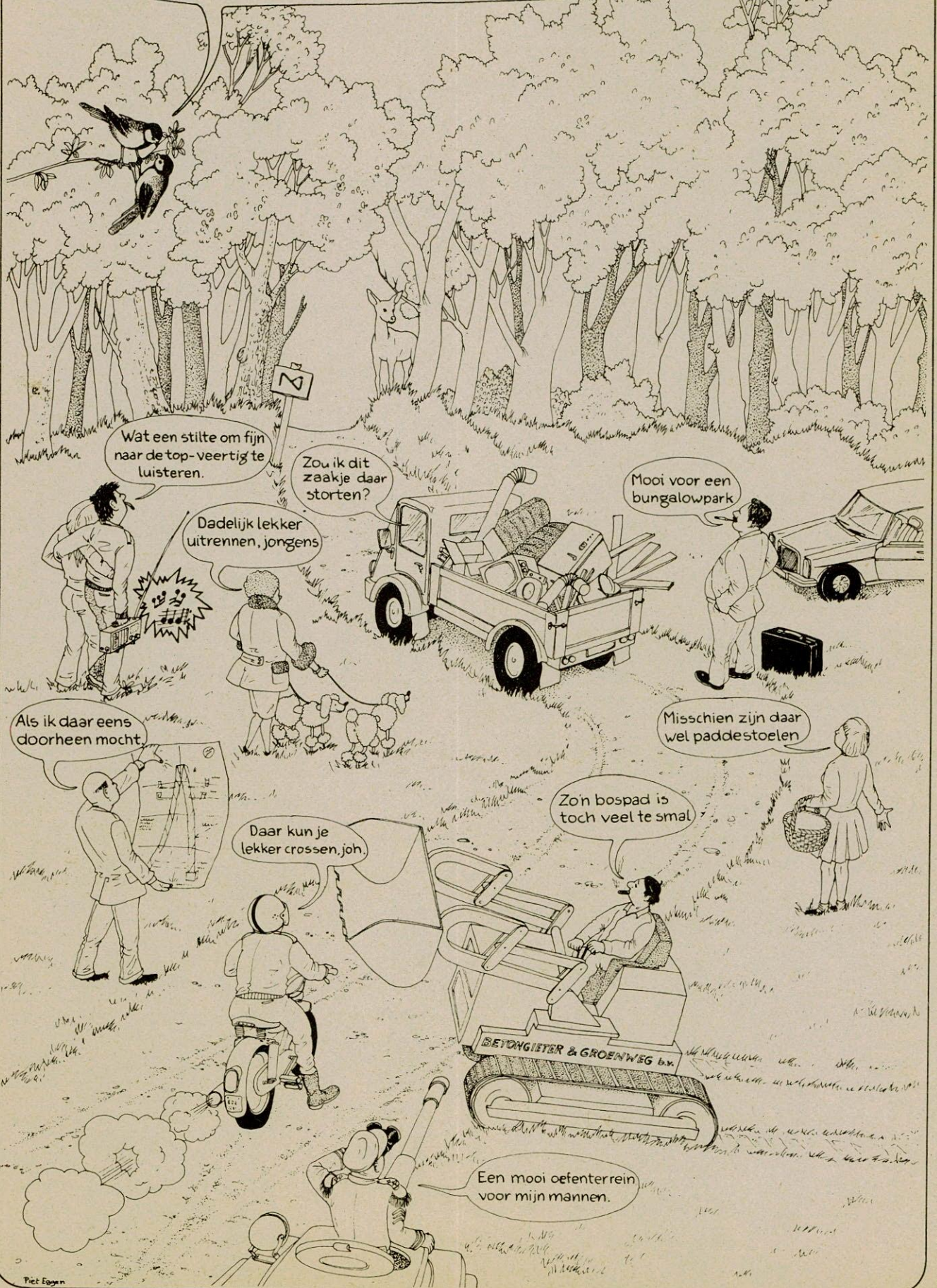
Natuurmonumenten bezit veel bossen, heidevelden, duingebieden, plassen enz. Bij elkaar wel 35.000 hectare. Dat is heel wat: wel bijna 50.000 voetbalvelden bij elkaar.

Natuurmonumenten is een klub, een vereniging. Een hele grote zelfs. Ruim 250.000 mensen zijn er lid van*. En al die mensen vinden dat je met de natuur voorzichtig moet omspringen, dat alles zo maar niet kan. Terecht, want als je iedereen z'n zin geeft, weet je hoe het afloopt.

* Een lidmaatschap kost f 25,- per jaar. Opgave als lid is mogelijk door overschrijving van de jaarlijkse kontributie op postgiro 9933 van Natuurmonumenten, 's-Graveland, onder vermelding van "Nieuw lid".

EGO: mens durf te lezen

Goed dat Natuurmonumenten niet iedereen z'n zin geeft

Piet Eegen

Een affiche van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, Noorderinde 60, 1243 JJ 's Graveland (z.o.z.)